

**MINISTARSTVO ZA LJUDSKA PRAVA I IZBJEGLICE BOSNE I
HERCEGOVINE**

**IZVJEŠTAJ O POJAVAMA DISKRIMINACIJE
U BOSNI I HERCEGOVINI ZA 2023. GODINU**

Sarajevo, novembar 2024. godine

Sadržaj

1. UVOD.....	3
1.1. Uvodne napomene	3
1.2. Metodologija.....	3
1.3. Pregled prethodnih izvještaja o diskriminaciji	10
1.4. Antidiskriminacijska istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini	11
1.5. Ključni nalazi o slučajevima diskriminacije.....	14
1.6. Uočeni trendovi i problemi.....	16
2. PRAVNI OKVIR ZA SPREČAVANJE I ZABRANU DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	17
2.1. Međunarodni pravni okvir u oblasti ljudskih prava.....	17
2.2. Pravni okvir i relevantno zakonodavstvo	18
2.2.1. Zakon o zabrani diskriminacije.....	20
3. PODACI O PREDMETIMA I POJAVAMA DISKRIMINACIJE.....	22
3.1. Podaci o predmetima diskriminacije Ustavnog suda BiH	22
3.2. Podaci o predmetima diskriminacije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća BiH.....	23
3.3. Podaci o pojavama i predmetima diskriminacije Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH	32
3.4. Podaci o predmetima i pojavama diskriminacije Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine	34
3.5. Podaci o predmetima diskriminacije Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava	34
3.6. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine	36
3.6.1. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine	36
3.6.2. Odgovori institucija Republike Srpske.....	42
3.6.3. Odgovori institucija Brčko Distrikta BiH	43
3.6.4. Odgovori kantonalnih institucija u FBiH	43
3.7. Podaci prikupljeni kroz obradu predstavki/žalbi u Sektoru za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.....	44
4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA O POJAVAMA I PREDMETIMA DISKRIMINACIJE.....	48
4.1. Analiza podataka Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine	49
4.2. Analiza podataka Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.....	58
4.3. Analiza odgovora i podataka ostalih institucija.....	59
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA SA PREPORUKAMA.....	60
5.1. Zaključna zapažanja	60
5.2. Preporuke.....	61

1. UVOD

1.1. Uvodne napomene

U skladu sa članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije („Službeni glasnik BiH”, br. 59/09 i 66/16), Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Ministarstvo) obavezno je, u granicama zakonom utvrđenih nadležnosti i na osnovu prikupljenih podataka o pojavama i obimu diskriminacije, pripremati Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Ovaj Izvještaj treba uključiti podatke i pokazatelje o slučajevima diskriminacije u Bosni i Hercegovini na godišnjem nivou.

Uslijed dugoročnog problema u prikupljanju podataka u oblasti diskriminacije, zbog neuspostavljanja evidencija u nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini o svim slučajevima prijavljene diskriminacije, na način propisan članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije, otežan je proces prikupljanja podataka od nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini kao i sâm postupak izrade Izvještaja.

Prvi Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini Ministarstvo je pripremiло 2015. godine i isti je usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Ministarstvo je pripremiло i, drugi po redu, Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za period 2016-2020. godina, koji je također, u decembru 2021. godine, dostavljen Vijeću ministara Bosne i Hercegovine na razmatranje i usvajanje ali isti nije razmatran od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. Drugi Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini, usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, odnosio se na podatke o pojavama diskriminacije u 2022. godini. Izveštaj je usvojeno na 41. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine održanoj 4.3.2024. godine, i upućen Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine na daljnje odlučivanje. Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, na 20. sjednici održanoj 16.7.2024. godine i Dom naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine na 15. sjednici održanoj 12.11.2024.godine, usvojili su Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu.

Ovaj Izvještaj odnosi se na 2023. godinu, sa fokusom na analizu dostavljenih podataka i pokazatelja za 2023. godinu.

U skladu sa raspoloživim podacima, uz ovaj Izvještaj predlažemo mjere za sprečavanje i suzbijanje pojava diskriminacije na način kako to propisuje član 8. stav (2) Zakona o zabrani diskriminacije.

1.2. Metodologija

S obzirom na to da još uvijek nije uspostavljena centralna baza podataka o predmetima diskriminacije, koju bi Ministarstvo koristilo za izradu Izvještaja, prikupljanje podataka od strane nadležnih institucija vršeno je na način da je upućen dopis institucijama da dostave podatke kojima raspolažu i to je trenutno jedini način na koji podaci mogu biti prikupljeni. Na isti način podaci su prikupljeni i za prethodni Izvještaj.

Za potrebe izrade ovog Izvještaja Ministarstvo je, od nadležnih organa i institucija na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, zatražilo informacije i podatke o pojavama diskriminacije za 2023. godinu, uključujući državni i entitetski nivo, kantone unutar Federacije Bosne i Hercegovine i Brčko Distrikt Bosne i Hercegovine.

Zatražena je dostava podataka i drugih informacija o slučajevima diskriminacije, kao i broju odluka i presuda u kojima je utvrđena diskriminacija, razvrstanih po oblicima i oblastima diskriminacije.

Tabela 1. Pokazatelji o prikupljenim podacima od strane nadležnih institucija

Rb.	Nazivi izvještajne jedinice	Broj izv. jedinica	Dostavili informaciju	Nisu dostavili informaciju
	Institucije/agencije na nivou BiH	9	8	1
1.	Ministarstvo pravde BiH		Da	
2.	Ministarstvo civilnih poslova BiH		Da	
3.	Ministarstvo sigurnosti BiH			Ne
4.	Ministarstvo komunikacija i prometa BiH		Da	
5.	Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava		Da	
6.	Agencija za ravnopravnost spolova BiH		Da	
7.	Agencija za državnu službu BiH		Da	
8.	Ured registrara Ustavnog suda BiH		Da	
9.	Visoko sudsko i tužilačko vijeće BiH		Da	
Federacija BiH		Broj izv. Jedinica	Dostavili informaciju	Nisu dostavili informaciju
		29	16	13
1.	Agencija za državnu službu Federacije BiH		Da	
2.	Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine		Da	

3.	Ured za saradnju i zastupanje pred Ustavnim sudom BiH		Ne
4.	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva	Da	
5.	Federalno ministarstvo prostornog uređenja	Da	
6.	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije	Da	
7.	Federalno ministarstvo kulture i sporta	Da	
8.	Federalno ministarstvo razvoja, preduzetništva i obrta	Da	
9.	Federalno ministarstvo okoliša i turizma	Da	
10.	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike	Da	
11.	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova	Da	
12.	Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata	Da	
13.	Federalno ministarstvo pravde		Ne
14.	Federalno ministarstvo finansija		Ne
15.	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		Ne
16.	Federalno ministarstvo raseljenih lica i izbjeglica		Ne
17.	Federalno ministarstvo zdravstva		Ne
18.	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke		Ne
19.	Federalno ministarstvo trgovine		Ne
20.	Vlada Unsko-sanskog kantona		Ne
21.	Vlada Posavskog kantona	Da	
22.	Vlada Zeničko-dobojskog kantona	Da	
23.	Vlada Bosanko-podrinjskog kantona		Ne
24.	Vlada Srednjobosanskog kantona	Da	
25.	Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona	Da	
26.	Vlada Zapadnohercegovačkog kantona		Ne
27.	Vlada Sarajevskog kantona		Ne
28.	Vlada Hercegbosanskog kantona		Ne
29.	Vlada Tuzlanskog kantona	Da	
Republika Srpska		Broj izv.	Dostavili
			Nisu dostavili

	jedinica	informaciju	informaciju
	1	Da	0
Brčko Distrikt BiH	Broj izv. jedinica	Dostavili podatak	Nisu dostavili podatak
	1	Da	0

Izvor: podaci prikupljeni od strane MLJPI 2023.

Podaci za izradu ovog Izvještaja zatraženi su od sljedećih institucija:

- Ureda registrara Ustavnog suda Bosne i Hercegovine;
- Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava;
- Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine;
- Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine;
- Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine;

- Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva sigurnosti Bosne i Hercegovine;
- Ministarstva komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine;

- Vlade Republike Srpske;
- Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine;
- Vlade Federacije Bosne i Hercegovine;
- Vlade Unsko-sanskog kantona;
- Vlade Zeničko-dobojskog kantona;
- Vlade Hercegovačko-neretvanskog kantona;
- Vlada Posavskog kantona;
- Vlade Tuzlanskog kantona;
- Vlade Bosansko-podrinjskog kantona;
- Vlade Srednjobosanskog kantona;
- Vlade Zapadno-hercegovačkog kantona;
- Vlade Sarajevskog kantona;
- Vlade Hercegbosanskog kantona.

Informacije i podaci o pojavama diskriminacije dostavljeni su od strane sljedećih organa i institucija u Bosni i Hercegovini:

Od institucija na nivou Bosne i Hercegovine tražene podatke i informacije dostavili su: Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, Ministarstvo

civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Agencija za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine, Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine) i Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

Podatke o predmetima diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu, dostavilo je Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine.

Ured premijera Vlade Federacije Bosne i Hercegovine svojim aktom broj: 01-31-248/24 od 17.4.2024. godine, naprijed navedeni zahtjev Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine za dostavu informacija i podataka, prosljedio je svim federalnim ministarstvima, Agenciji za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine, Uredu za saradnju i zastupanje pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine i Gender centru Federacije Bosne i Hercegovine.

Od ukupno šesnaest (16) ministarstva na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, na zahtjev Ureda premijera Federacije Bosne i Hercegovine, svoje odgovore dostavilo je sljedećih devet (9) ministarstva: Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova – Federalna uprava policije, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo ravoja, preduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Od ostalih institucija kojima je Ured premijera Federacije Bosne i Hercegovine dostavio zahtjev Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, odgovore su dostavili Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine i Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine. Ured za saradnju i zastupanje pred Ustavnim sudom BiH nije se izjasnio po upućenom zahtjevu.

Od ukupno deset (10) kantonálnih vlada od kojih su zatraženi podaci i informacije o pojavama diskriminacije djelimični odgovori dostavljeni su od strane pet (5) kantonálnih vlada i to: Srednjobosanskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Posavskog kantona.

Odgovor je dostavila Vlada Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine.

Odgovor je dostavila Vlada Republike Srpske.

U skladu sa odredbom člana 10. Zakona o zabrani diskriminacije, koji propisuje da u izradi izvještaja, zakona, strategija i drugih planova koji se odnose na pitanja diskriminacije učestvuju organizacije civilnog društva, koje se bave zaštitom prava lica i grupa lica izloženih visokom riziku od diskriminacije, sastavni dio ovog Izvještaja predstavljaju i priloz i komentari pojedinih organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini.

U toku izrade Izvještaja, održan je sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini. Na sastanak su pozvani predstavnici sljedećih nevladinih organizacija: Udruženje

„Zajedno u BiH” - Unija lica i organizacija lica sa invaliditetom BiH; „Sumero“; UG „Naša djeca“, Mostar; „Vaša prava“, BiH; NVO „Dajte nam šansu“; Sarajevski otvoreni centar; Fondacija „Lara“, Bijeljina; „Otaharin“ – Centar za integrativnu inkluziju Roma i Romkinja; Tuzlanski otvoreni centar; Kuća „SEKA“, Goražde; UG „Naša djeca – *Our Kids u BiH*“, Mostar; „Sumero“ – Savez organizacija za podršku licima sa intelektualnim poteškoćama Federacije BiH; „KALI SARA“ – Romski informativni centar Sarajevo; UŽR „Bolja budućnost“, Tuzla; „TPO FONDACIJA“ – Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija Sarajevo; Fondacija „CURE“, Sarajevo; Helsinčki parlament građana, Banja Luka; UG „Oštra nula“, Banja Luka; Fondacija „Udružene žene Banja Luka“, BiH; Udruženje za unapređenje kvaliteta življenja „Futura“, Mostar; Centar za ljudska prava u Mostaru; „*Transparency International*“, Banja Luka; „*Transparency International*“, Sarajevo; „Analitika“ – Centar za društvena istraživanja, Sarajevo; „Media centar“, Sarajevo i „Vaša prava“, BiH.

Tabela 1. Pokazatelji o prikupljenim podacima od strane nevladinih organizacija u BiH

Rb.	Sastanak sa predstavnicima nevladinih organizacije	Broj pozvanih	Prisustvovali sastanku	Dostavili informacije
	Nevladine organizacije u BiH	25	7	2
1.	Fondacija „CURE“, Sarajevo		Da	
2.	Udruženje „Zajedno u BiH“ - Unija lica i organizacija lica sa invaliditetom BiH		Da	Da
3.	UG „Naša djeca“, Mostar		Da	
4.	„Vaša prava“, BiH		Da	
5.	NVO „Dajte nam šansu“		Da	
6.	Sarajevski otvoreni centar		Da	Da
7.	Fondacija „Lara“, Bijeljina		Ne	
8.	„Otaharin“ – Centar za integrativnu inkluziju Roma i Romkinja		Ne	
9.	Tuzlanski otvoreni centar		Ne	
10.	Kuća „SEKA“, Goražde		Ne	
11.	UG „Naša djeca – <i>Our Kidsu BiH</i> “		Ne	

12.	„Sumero“ – Savez organizacija za podršku licima sa intelektualnim poteškoćama Federacije BiH	Da	
13.	„KALI SARA“ – Romski informativni centar Sarajevo	Ne	
14.	UŽR „Bolja budućnost“, Tuzla	Ne	
15.	„TPO FONDACIJA“ – Transkulturalna psihosocijalna obrazovna fondacija Sarajevo	Ne	
16.	Helsinčki parlament građana, Banja Luka	Ne	
17.	UG „Oštra nula“, Banja Luka	Ne	
18.	Fondacija „Udružene žene Banja Luka“, BiH	Ne	
19.	Udruženje za unapređenje kvaliteta življenja „Futura“, Mostar	Ne	
20.	Centar za ljudska prava u Mostaru	Ne	
21.	<i>Transparency International</i> , Banja Luka	Ne	
22.	<i>Transparency International</i> , Sarajevo	Ne	
23.	„Analitika“ – Centar za društvena istraživanja Sarajevo	Ne	
24.	„Media centar“, Sarajevo	NE	

Izvor: podaci prikupljeni od strane MLJPI 2024.

Od ukupnog broja nevladinih organizacija pozvanih na sastanak (24), sastanku su se odazvali predstavnici sedam (7) nevladinih organizacija. Predstavnici drugih nevladinih organizacija, izuzev Sarajevskog otvorenog centra i Udruženja “Zajedno u BiH” - Unija lica i organizacija lica sa invaliditetom BiH, nisu ponudili konkretna istraživanja i analize, niti predložili određene mjere za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Detaljan pregled ponuđenih istraživanja i analiza nalazi se u dijelu 1.4. ovoga dokumenta – Antidiskriminacijska istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini.

Zapažanja učesnika sastanka, po pitanju prevencije i zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini, bila su ta da dosadašnja saradnja vladinog i nevladinog sektora nije bila na zadovoljavajućem nivou, da kaznene (prekršajne) odredbe Zakona o zabrani diskriminacije kao mehanizmi zaštite od diskriminacije

do sada nisu dovoljno korišteni u praksi, da su u Federaciji BiH usvojena zakonska rješenja koja diskriminiraju lica sa invaliditetom, da sudije i sudinice u Bosni i Hercegovini nedovoljno poznaju Zakon o zabrani diskriminacije i da bi trebalo povećati broj obuka sudija i tužilaca po pitanju primjene Zakona o zabrani diskriminacije, te da generalno stanje u ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini nije na zadovoljavajućem nivou.

1.3. Pregled prethodnih izvještaja o diskriminaciji

Izvještaj Ministarstva o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu, prvi je Izvještaj koji je usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. Izvještaj je usvojen na 34. sjednici Zastupničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održanoj 2.8.2016. godine i 22. sjednici Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine održanoj 31.8.2016. godine.

Uz ovaj Izvještaj usvojen je i Akcioni plan za praćenje implementacije zakonodavnih i drugih mjera za izvještajni period obuhvaćen ovim Izvještajem. Praćenje realizacije mjera iz navedenog Akcionog plana predstavljalo je osnov za prikupljanje podataka o pojavama diskriminacije u narednim godinama. Izvještajem o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015. godinu, odnosno Akcionim planom za implementaciju prijedloga mjera za sprečavanje pojava diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2015/2016. godinu, predviđena je implementacija ukupno 32 mjere koje su se odnosile na identificirane potencijalne oblike diskriminacije u oblastima rada i zapošljavanja, obrazovanja, slobode govora i informiranja, prava mirnog uživanja imovine, ravnopravnosti spolova i prava LGBTI populacije, prava lica sa invaliditetom, nacionalnih manjina i slobode vjeroispovijesti.

Mjere koje nisu realizirane uglavnom su se odnosile na oblast obrazovanja i ticale su se izrade specijalnog izvještaja o pravu djece na obrazovanje u Bosni i Hercegovini, iniciranja godišnjih izvještaja o razvoju obrazovanja u Bosni i Hercegovini, osiguranja implementacije programa za edukaciju nastavnog kadra i osoblja u školama u svrhu promocije etničke različitosti i integracije škola koje imaju evidentiran problem diskriminacije (segregacije) djece.

Kontinuitet u implementaciji mjera odnosio se i na mjere obuhvaćene Akcionim planom za rješavanje problema Roma u oblastima zapošljavanja, stambenog zbrinjavanja i zdravstvene zaštite za period 2017–2020. godina, Strategijom za unapređenje prava i položaja lica sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2016-2021. godina i Strategijom unapređenja društvenog položaja lica sa invaliditetom u Republici Srpskoj za period 2017-2026. godina.

Drugi Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini, koje je usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, odnosio se na podatke o pojavama diskriminacije u 2022. godini. Izvještaj je usvojen na 41. sjednici Vijeća ministara Bosne i Hercegovine održanoj 4.3.2024. godine, i upućen Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine na daljnje odlučivanje.

Drugi po redu Izvještaj, usvojen od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine, od trenutka donošenja Zakona o zabrani diskriminacije suštinski je obuhvatio analizu prikupljenih podataka o predmetima i pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini sa ključnim nalazima o slučajevima diskriminacije i

antidiskriminacijskim istraživanjima i analizama u Bosni i Hercegovini. U zadnjem poglavlju Izvještaja koji se odnosio na zaključna zapažanja sa preporukama, predložene su preporuke i mjere za suzbijanje i zaštitu od diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Predložene mjere istovremeno ukazuju na ključne probleme po pitanju diskriminacije u ovom izvještajnom periodu. Tako je npr. kroz set predloženih mjera za zaštitu od diskriminacije ukazano na trenutne probleme koji za posljedicu imaju prisustvo različitih pojava oblika diskriminacije u društvu. Neke od predloženih mjera odnose se na pregled sudskih slučajeva gdje su odbijene tužbe za diskriminaciju kako bi se identificirali razlozi odbijanja i podigla javna svijest, implementacija kampanje radi podizanja javne svijesti o diskriminaciji i zagovaranje za primjenu zaštitnih mjera (prekršajnih odredbi Zakona o zabrani diskriminacije), pokretanje procesa izrade internih protokola za zaštitu od diskriminacije u nadležnim institucijama i analiziranje slučajeva diskriminacije.

Pored navedenih, predložene su i mjere koje idu u pravcu osiguranja pristupačnih informacija o prijavljivaju slučajeva diskriminacije i postupanja institucija po prijavama, te pravima u procesu zaštite od diskriminacije.

Jedna od važnijih mjera koju sadrži Izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, odnosi se na analizu slučajeva u kojima su tužbe i tužbeni zahtjevi za zaštitu od diskriminacije odbijeni ili odbačeni, a kojom bi se utvrdili razlozi za njihovo odbijanje ili odbacivanje. Važnost ove preporuke ogleda se u tome što se na osnovu iste mogu raditi procjene potreba za kampanjama podizanja svijesti o procedurama zaštite od diskriminacije. Izvještaj također sadrži preporuku o potrebi postojanja pristupnih informacija o procesu prijavljivanja slučajeva diskriminacije koje moraju biti jasne, prilagođene i pristupačne svim građanima, uključujući različite ranjive grupe. Informativni materijali trebaju biti na jednostavnom i svima razumljivom jeziku i potrebno je uspostaviti centralizirani vodič institucija sa jasnim informacijama o nadležnim institucijama koje pružaju zaštitu od diskriminacije.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine zaduženo je za osiguranje pristupačnih informacija o procesu prijavljivanja diskriminacije i informacija o nadležnim institucijama. Zadatak Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, prema zakonskim nadležnostima i datim preporukama, ogleda se u tome da olakša građanima pristup pravnoj zaštiti i omogući im institucionalnu podršku u slučajevima diskriminacije.

1.4. Antidiskriminacijska istraživanja i analize u Bosni i Hercegovini

Prilikom izrade Izvještaja o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, korištena su antidiskriminacijska istraživanja urađena od strane Misije OSCE-a u BiH, koja su se odnosila na analizu sudske prakse u predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini, percepciju, stavove i iskustva javnosti po pitanju prisutnosti diskriminacije u bosanskohercegovačkom društvu.

Rezultati provedenih istraživanja ukazali su prvenstveno na potrebu podizanja svijesti javnosti o samom pojmu diskriminacije, njenim oblicima i načinima zaštite od diskriminacije.

Isto tako, rezultati istraživanja Misije OSCE-a u BiH pokazali su da su u izvještajnom periodu 2022. godine, najizloženiji diskriminaciji bili Romi, LGBTI lica i migranti.

Zajedničkim sastankom predstavnika Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine sa predstavnicima nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini, stvorena je prilika da se razmjenom iskustva iz prakse predlože konkretne mjere za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije, posebno onih kategorija koje su u prethodnom izvještajnom periodu označane kao najdiskriminiranija kategorija lica u Bosni i Hercegovini.

S obzirom da se sastanku nisu odazvali predstavnici romskih nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini i nisu se pismeno izjasnili po pitanju podataka i analiza koje potvrđuju navode iz Izvještaja o pojavama diskriminacije za 2022. godinu o Romima kao najdiskriminiranijoj kategoriji u Bosni i Hercegovini, u ovom izvještajnom periodu ne možemo dati poseban osvrt na zaključak iz istraživanja Misije OSCE-a u BiH u pogledu diskriminacije Roma.

Isto tako, za ovaj izvještajni period ne raspoložemo podacima o diskriminaciji migranata i stranaca. Međutim, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH će u narednom izvještajnom periodu pitanju diskriminacije migranata i stranaca posvetiti posebnu pažnju.

Predstavnik Sarajevskog otvorenog centra, nevladine organizacija koja zagovara poštivanje ljudskih prava i smanjenje nivoa diskriminacije lezbejki, gejeva, biseksualnih i transrodnih (LGBT) lica i žena, prezentirao je i dostavio Godišnji izvještaj o stanju ljudskih prava LGBTI lica u Bosni i Hercegovini tkz. "Rozi izvještaj". Rozi izvještaj čine analize i podaci o negativnim praksama i kršenjima ljudskih prava, dobre prakse, prioritetne mjere koje se trebaju preduzeti, ravnopravnost i suzbijanje diskriminacije, krivična djela počinjena iz mržnje i podsticanje na mržnju, sloboda okupljanja i udruživanja, porodični život i istospolne životne zajednice, prava transrodnih lica, ljudska prava interpolnih lica, azil, društvena percepcija o LGBT licima u Bosni i Hercegovini, aktivnosti u lokalnim zajednicama na unapređenju prava LGBTI lica i riječnik LGBTI pojmova.

U dijelu Rozog izvještaja koji se odnosi na dobre prakse navodi se primjer Skupštine Brčko Distrikta BiH koja je jednoglasno usvojila izmjene Krivičnog zakona Brčko Distrikta BiH, te su sada seksualna orijentacija i rodni identitet predviđeni kao zaštićene karakteristike. U ovom dijelu Izvještaja također se navodi da detaljnija regulacija govora mržnje u Brčko Distriktu BiH i Republici Srpskoj stavlja svojevrsni pritisak na Federaciju BiH da što prije pristupi izmjenama Krivičnog zakona Federacije BiH jer će se u suprotnom dobiti pravna nesigurnost i nemogućnost snacioniranja ovih krivičnih djela.

Također, u Rozom izvještaju se kao pozitivna praksa navodi i to da je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na prijedlog Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, produžilo period implementacije Akcionog plana za unapređenje ljudskih prava i osnovnih sloboda LGBTI lica u Bosni i Hercegovini za period 2021-2024. godina. Plan predstavlja opredjeljenje Bosne i Hercegovine da doprinese poštovanju, zaštiti i ostvarivanju prava i sloboda LGBTI lica.

U poglavlju Izvještaja koje daje analizu društvene percepcije o LGBTI licima u Bosni i Hercegovini, Sarajevski otvoreni centar navodi da je u 2023. godini, proveo i predstavio rezultate istraživanja "Prihvatanje sa distance – stavovi prema homoseksualnosti, biseksualnosti, transrodnosti i

interspolnosti u Bosni Hercegovini”. Istraživanje je dalo značajne rezultate, a jedan od njih je taj da je direktan kontakt i lično poznavanje LGBTI lica bez sumnje doprinosi promjeni stavova i svijesti o LGBTI pitanjima. Poređenjem nalaza ovog Izvještaja sa prethodnim, potvrđen je pozitivan trend u poznavanju LGBTI lica u bližem okruženju: čak 45,6% ispitanika/ispitanica je izjavilo da lično poznaje LGBTI lice. Istraživanje je također pokazalo značajnu promjenu stavova opće populacije u shvaćanju seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Tako, 35,3% ispitanika/ispitanica smatra LGBTI lica bolesnima, dok 41,8% vjeruju da LGBTI lica nisu bolesna i da ih ne treba liječiti. Istraživanje je također pokazalo da bi čak 33,1% ispitanika/ispitanica podržalo LGBTI lica iz svog bližeg okruženja nakon što bi se *autovale*, dok bi ih 28,1% prihvatilo, ali bi izbjegavalo dalje razgovore o tome. U Izvještaju se nadalje ističe da postoje različite perspektive unutar bosanskohercegovačkog društva u pogledu LGBTI tema, a stavovi se kreću od pozitivnih i neutralnih do negativnih i konfliktnih prema LGBTI licima.

Predstavnik Sarajevskog otvorenog centra dao je i sljedeće konkretne preporuke za unapređivanje oblasti zaštite od diskriminacije LGBTI lica u Bosni i Hercegovini:

Dosljedno i ažurno implementirati aktivnosti predviđene Akcionim planom za unapređenje ljudskih prava LGBTI lica u BiH za period 2021-2024. godina; Provoditi relevantne preporuke u međunarodnim i domaćim dokumentima unapređenjem zakona i podzakonskih akata, te prava i potrebe LGBTI lica uključiti u sve javne politike na svim nivoima vlasti; Uvesti LGBTI specifične module u obrazovanje sudija/nica i tužilaca/teljica i ostalih državnih službenika; Pored zakonskih i *policy*-rješenja, potrebno je donositi interne akte i razvijati interne mehanizme svih pravnih lica za rješavanje slučajeva diskriminacije na osnovu seksualne orijentacije, rodnog identiteta i spolnih karakteristika; Uspostaviti sistem odgovornosti pravosuđa i drugih organa koji ne primjenjuju princip hitnosti u svim procesima u kojima se ispituju tvrdnje o počinjenoj diskriminaciji.

Prema analizama Udruženja “Zajedno u BiH” – Radne grupe “Unija lica i organizacija lica sa invaliditetom BiH” koja okuplja oko 100 organizacija u Bosni i Hercegovini, koje se odnose na položaj i prava lica sa invaliditetom, iskazana je zabrinutost u pogledu odredbi Zakona o organizacijama i reprezentativnim organizacijama lica sa invaliditetom i civilnih žrtava rata Federacije BiH (“Službene novine FBiH”, broj 61/22). Predstavnicima Udruženja smatraju da ovaj zakon sadrži diskriminatorne odredbe koje su u suprotnosti sa odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, Zakona o organizacijama i fondacijama Bosne i Hercegovine, kao i sa međunarodnim konvencijama o pravima lica sa invaliditetom, uključujući Konvenciju o pravima lica sa invaliditetom Ujedinjenih nacija.

Predstavnicima Udruženja “Zajedno u BiH” - Unija lica i organizacija lica sa invaliditetom BiH, navode da Zakon o organizacijama i reprezentativnim organizacijama lica sa invaliditetom i civilnih žrtava rata Federacije BiH (“Službene novine FBiH”, broj 61/22), diskriminira lica na osnovu vrste invaliditeta. Član 2. stav (1) Zakona o reprezentativnosti definira organizaciju lica sa invaliditetom kao udruženje koj okuplja lica sa istom vrstom invaliditeta. Navedeni kriterij favorizira organizacije koje se bave samo jednom vrstom invaliditeta, dok diskriminira organizacije koje se bave različitim vrstama invaliditeta (*cross-disability* organizacije). Također, član 2. stav (1) tačka b) Zakona o reprezentativnosti favorizira organizacije koje okupljaju lica sa statusom invalida rada bez obzira na vrstu invaliditeta, što stvara nejednakost među organizacijama koje djeluju u sličnim oblastima. Nadalje, član 2. stav (1) tačka c) Zakona o organizacijama i reprezentativnim organizacijama lica sa

invaliditetom i civilnih žrtava rata Federacije BiH (“Službene novine FBiH“, broj 61/22), favorizira organizacije Civilnih žrtava rata bez obzira na vrstu invaliditeta.

U daljnoj analizi navedenog Zakona navode da se članom 27. i članom 28. Zakona o reprezentativnosti propisuje da sredstva za rad reprezentativnih organizacija dolaze iz budžeta, dok organizacije koje nisu prepoznate kao reprezentativne nemaju pravo na ta sredstva. Ovo stvara ozbiljne prepreke za manje organizacije koje se oslanjaju na svoje resurse za finansiranje aktivnosti. Isto tako, Zakon diskriminira lica sa nižim stepenom invaliditeta jer član 2. stav (2) propisuje da redovni članovi reprezentativnih organizacija moraju imati isti stepen invaliditeta od 60% do 100%. Ovakav princip krši pravo na udruživanje i participaciju jer isključuje lica sa manjim stepenom invaliditeta iz rada organizacija koje zastupaju njihove interese. Zakon ne prepoznaje organizacije roditelja djece sa invaliditetom kao reprezentativne, što značajno ograničava njihovu mogućnost da zastupaju interese svoje djece. Ovo je posebno problematično u situacijama gdje djeca nisu u stanju samostalno zastupati svoje interese. Na kraju analize navode da Zakon o reprezentativnosti nije u skladu sa članom 4. CRPD (Konvencije o pravima lica sa invaliditetom Ujedinjenih nacija) koji zahtjeva od država da osiguraju da zakoni i politike ne diskriminiraju lica sa invaliditetom i da im omoguće ravnopravnu participaciju u društvenom životu.

Uz konačni zaključak koji glasi: ”Zakon o organizacijama i reprezentativnim organizacijama lica sa invaliditetom i civilnih žrtava rata sadrži odredbe koje su u suprotnosti sa Konvencijom o pravima lica sa invaliditetom (CRPD) i zakonima Bosne i Hercegovine, predlažući sljedeću mjeru: Pozivaju nadležne institucije da preispitaju i izmijene odredbe Zakona o organizacijama i reprezentativnim organizacijama lica sa invaliditetom i civilnih žrtava rata Federacije BiH (“Službene novine FBiH“, broj 61/22), kako bi se osigurala usklađenost sa međunarodnim standardima i osigurala puna zaštita prava osoba s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine”.

Predstavnici drugih nevladinih organizacija, izuzev Sarajevskog otvorenog centra i Udruženja “Zajedno u BiH” nisu ponudili konkretna istraživanja i analize, niti predložili određene mjere za sprečavanje i suzbijanje diskriminacije u oblastima u kojima promoviraju i štite prava pojedinaca i grupa.

1.5. Ključni nalazi o slučajevima diskriminacije

U prethodnom Izvještaju, kao ključni nalaz o slučajevima diskriminacije, naveden je problem nesupostavljanja jednoobraznih evidencija slučajeva diskriminacije utvrđenih u kaznenim, parničnim, vanparničnim i ovršnim procesima u nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini. U procesu izrade ovog Izvještaja prilikom prikupljanja informacija i podataka potvrđena je ranija konstatacija u dijelu dokumenta koji se odnosi na metodologiju izrade Izvještaja gdje je navedeno da je Ministarstvo ovaj Izvještaj sačinilo na osnovu podataka koje je dostavilo cca 50% institucija izvršne vlasti. Tako je od 16 ministarstava na nivou Federacije Bosne i Hercegovine podatke dostavilo svega devet i to: Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova – Federalna uprava policije, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno

ministarstvo ravoja, preduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Federalno ministarstvo rada i socijalne politike. Od deset kantonalnih vlada samo njih pet se izjasnilo po zahtjevu za dostavu podataka i to vlade: Srednjobosanskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Posavskog kantona.

Dakle, i dalje stoji ono što je konstatirano u prethodnom Izvještaju, a to je da još uvijek nisu ustanovljene jednoobrazne evidencije slučajeva diskriminacije utvrđenih u izvršenim organima vlasti, te da nadležne institucije u Bosni i Hercegovini nisu uspostavile vlastite evidencije o slučajevima diskriminacije, razvrstane prema vrsti diskriminacije, osnovi diskriminacije i obliku diskriminacije. Iz navedenih razloga nije bilo moguće uraditi sveobuhvatan i kvalitetan pregled stanja o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Dostavljeni podaci jasno ukazuju na problem neistovjetnog prikupljanja podataka u izvršnim organima vlasti. Neujednačen pristup institucija u pogledu preduzimanja radnji na implementaciji Zakona o zabrani diskriminacije dovodi do toga da se podaci prikupljaju na različite načine ili se uopće ne prikupljaju, uslijed čega je nemoguće uraditi uporednu analizu prikupljenih podataka.

Iz dostavljenih odgovora također je vidljivo da institucije nisu donijele posebne pravne akte kojima će regulirati načela i principe jednakog postupanja i time osigurati djelotvorne interne procedure zaštite od diskriminacije. Navedene obaveze za nadležne institucije proizilaze iz člana 24. Zakona o zabrani diskriminacije.

Podaci koji su korišteni i na kojima će se zasnivati ovaj Izvještaj su podaci Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, dostavljeni iz baze podataka (CMS) putem koje se prate i analiziraju statistički pokazatelji o radu pravosudnih institucija i izrađuju izvještaji i analize. Podaci o predmetima diskriminacije koji su dostavljeni iz CMS sistema su podaci za čiju evidenciju su zadužene pojedinačne pravosudne institucije.

Drugu grupu podataka koji su korišteni radi mogućnosti sagledavanja trenutne situacije u Bosni i Hercegovini po pitanju postojanja diskriminacije su podaci Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine.

Član 7. Zakona o zabrani diskriminacije Instituciju ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine prepoznaje kao centralnu instituciju za zaštitu od diskriminacije. Ombudsman Bosne i Hercegovine pri izradi redovnih izvještaja, mišljenja i preporuka o pojavama diskriminacije saraduje sa organizacijama civilnog društva koje se bave zaštitom i promoviranjem ljudskih prava i organizacijama koje se bave zaštitom prava grupa izloženih visokom riziku diskriminacije. Ombudsman Bosne i Hercegovine pruža pomoć licima ili grupama lica koje se obraćaju međunarodnim organima za zaštitu od diskriminacije u davanju uputstava, savjeta, konsultacija tokom procesa, prijedloga i preporuka. Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine je u svrhu ostvarivanja svoje nadležnosti uspostavila poseban odjel koji isključivo razmatra predmete navodne diskriminacije u pogledu postupanja javnih organa na nivou države, entiteta, kantona i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, općinskih institucija i organa, te pravnih lica sa javnim ovlaštenjima, kao i postupanje svih pravnih i fizičkih lica u svim oblastima života. Nadležne institucije u Bosni i Hercegovini obavezne su saradivati sa Ombudsmanom Bosne i

Hercegovine i davati pismeno odgovore i obavještenja u roku koji je Ombudsman Bosne i Hercegovine odredio i o efektu preporuka datih u cilju otklanjanja diskriminacije.

Odjel za eliminaciju svih oblika diskriminacije Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine prima žalbe i *ex officio* pokreće istrage u slučajevima kada utvrdi kršenje i probleme u ostvarivanju prava proisteklih iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, Međunarodne konvencije o uklanjanju svih oblika rasne diskriminacije, Konvencije o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena, Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina, a posebno u slučajevima kada utvrdi bilo kakav oblik diskriminacije zasnovan na rasi, boji, spolu, jeziku, političkom ili kakvom drugom mišljenju, nacionalnom ili socijalnom porijeklu i imovinskom stanju.

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao nezavisna institucija, sačinjavanja vlastite godišnje izvještaje, a po potrebi i posebne, o pojavama diskriminacije u domovima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

Učestvovanje nevladinih organizacija i korištenje njihovih analiza i podataka u izradi ovog dokumenta doprinijelo je mogućnosti sagledavanja problema diskriminacije iz različitih perspektiva i uspostavljanja partnerskog odnosa svih aktera u društvu u borbi protiv diskriminacije.

1.6. Uočeni trendovi i problemi

Za potrebe izrade ovog Izvještaja, u pogledu analize dostavljenih podataka i identificiranja ključnih oblasti i osnova na osnovu kojih su evidentirani slučajevi diskriminacije, korišteni su podaci nadležnih institucija na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini, podaci Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pri Evropskom sudu za ljudska prava, podaci Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, podaci Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, podaci Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine, te analize nevladinih organizacija u Bosni i Hercegovini.

Za svaku izvještajnu godinu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, upoznavalo je nadležne institucije izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini o obavezama koje proizilaze iz Zakona o zabrani diskriminacije. Prilikom traženja podataka i informacija o pojavama diskriminacije tražene su i informacije u pogledu općih ili posebnih pravnih akata, kojima su u skladu sa članom 24. stav (4) Zakona o zabrani diskriminacije, dužne regulirati načela i principe jednakog postupanja i osigurati učinkovite interne procedure zaštite od diskriminacije.

Analizom informacija i podataka dostavljenih od nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini uočena je neujednačenost u pogledu shvatanja pojma diskriminacije i generalno neizvršavanja obaveza na način propisan Zakonom o zabrani diskriminacije.

Informacije i podaci ukazuju na to da nisu doneseni posebni pravni akti kojima bi se osigurale učinkovite interne procedure zaštite od diskriminacije niti su putem postojećih pravnih akata regulirana načela i principi jednakog postupanja na način kako to propisuje član 24. stav (4) Zakona o zabrani

diskriminacije.

U slučajevima kada su institucije navele da su donijele interne procedure za zaštitu od diskriminacije, nisu navele kako se iste implementiraju, kakav je njihov sadržaj, koliko internih procesa je pokrenuto i okončano u skladu sa donesenim procedurama, po kojim osnovama je zatražena zaštita od diskriminacije, u koliko procesa su donesene i koje vrste odluke, koji organ implementira interni proces za zaštitu od diskriminacije i jesu li uspostavljene interne evidencije o slučajevima/predmetima diskriminacije.

2. PRAVNI OKVIR ZA SPREČAVANJE I ZABRANU DISKRIMINACIJE U BOSNI I HERCEGOVINI

2.1. Međunarodni pravni okvir u oblasti ljudskih prava

Bosna i Hercegovina je potpisnica brojnih međunarodnih dokumenta iz oblasti ljudskih prava i dužna je implementirati aktivnosti na ispunjenju preuzetih obaveza. Zabrana diskriminacije sadržana je u tim međunarodnim dokumentima.

Međunarodni sporazumi Ujedinjenih nacija koji sadrže odredbe o zabrani diskriminacije su:

1. Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima (*UDHR*);
2. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (*ICCPR*);
3. Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima (*ICESCR*);
4. Konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije (*CERD*);
5. Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena (*CEDAW*);
6. Konvencija o zaštiti prava radnika migranata i članova njihovih porodica;
7. Konvencija o pravima djeteta (*CRC*);
8. Konvencija o pravima lica sa invaliditetom (*CRPD*);
9. Konvencija UNESCO-a protiv diskriminacije u oblasti obrazovanja.

Specifičnim odredbama navedenih UN konvencijom uspostavljeni su UN Komiteti, mehanizmi za praćenje implementacije obaveza iz navedenih konvencija. UN Komiteti prate implementaciju konvencija kroz razmatranje periodičnih izvještaja država članica, te izdaju zaključna razmatranja i preporuke. U okviru razmatranja izvještaja države članice, UN Komiteti obavezno razmatraju i pitanje osiguranja jednakog tretmana lica u uživanju prava utvrđenih konvencijom.

Ostali organi zaduženi za praćenje stanja ljudskih prava i diskriminacije u okviru UN sistema su Vijeće za ljudska prava UN-a kroz Univerzalni periodični pregled (UPR).

U isto vrijeme, na nivou Vijeća Evrope, kao regionalnog mehanizma za zaštitu ljudskih prava i zabranu diskriminacije, na prvom mjestu nalazi se Evropska konvencija o ljudskim pravima i njeni protokoli, kao i drugi sporazumi Vijeća Evrope kojih je Bosna i Hercegovina potpisnica. Posebnu važnost ima

Protokol 12. koji propisuje zabranu diskriminacije.

Na nivou Vijeća Evrope, neki od tih organa zaduženih za praćenje ljudskih prava su:

- Komesar za ljudska prava Vijeća Evrope;
- Evropska komisija protiv rasizma i netolerancije;
- Evropski sud za ljudska prava;
- Evropski socijalni komitet;
- Savjetodavni komitet uz Okvirnu konvenciju o pravima nacionalnih manjina.

U skladu sa obavezama preuzetim iz gore navedenih međunarodnih i evropskih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, Bosna i Hercegovina ima obavezu implementirati zaključne komentare nadležnih organa koji prate primjenu ovih međunarodnih instrumenata na nivou država potpisnica.

Na kraju, ako polazimo od pretpostavke da Bosna i Hercegovina nastoji postati članicom Evropske unije, u obzir treba uzeti i činjenicu da je članstvo u Evropskoj uniji uslovljeno usvajanjem antidiskriminacijskog zakonodavstva i njegove potpune usklađenosti sa pravnom tekovinom Evropske unije.

U tom smislu ogleda se i važnost direktiva Vijeća Evropske unije koje obavezuju Bosnu i Hercegovinu na poštivanje principa zabrane diskriminacije. To su:

- Direktiva koja garantira ravnopravan tretman za sve građane bez obzira na njihovo rasno i etničko porijeklo,
- Direktiva o primjeni principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena prilikom zapošljavanja i
- Direktiva koja zabranjuje diskriminaciju prilikom zapošljavanja na osnovu vjere, uvjerenja, invaliditeta, starosne dobi ili seksualnog opredjeljenja.

2.2. Pravni okvir i relevantno zakonodavstvo

Diskriminacija je u pravnom sistemu Bosne i Hercegovine zabranjena prvenstveno Ustavom BiH¹, zatim entitetskim ustavima² i Statutom BD BiH,³ te domaćim zakonodavstvom.

¹ Ustav BiH (Aneks IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH i „Službeni glasnik BiH“, broj 25/09 – Amandman I); Član II tačka 4. Nediskriminacija „Uživanje prava i sloboda, predviđenih ovim članom ili međunarodnim sporazumima navedenim u Aneksu I ovog Ustava, obezbijeđeno je svim licima u Bosni i Hercegovini bez diskriminacije po bilo kojem osnovu kao što su spol, rasa, boja, jezik, vjeroispovijest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno i socijalno porijeklo ili povezanost sa nacionalnom manjinom, imovina, rođenje ili drugi status.“

² Ustav Federacije BiH („Službene novine FBiH“, br. 1/94, 1/94 - Amandman I, 13/97 – Amandmani II–XXIV, 13/97 – Amandmani XXV–XXVI, 16/02 – Amandmani XXVII–LIV, 22/02 – Amandmani LVI–LXIII, 52/02 – Amandmani LXIV–LXXXVII, 60/02 – ispr. Amandmana LXXXI, 18/03 – Amandman LXXXVIII, 63/03 – Amandmani LXXXIX–XCIV, 9/04 – Amandmani XCV–CII, 20/04 – Amandmani CIII–CIV, 33/04 – Amandman CV, 71/05 – Amandmani CVI–CVIII, 72/05 – Amandman CVI i 88/8 – Amandman CIX); Član 2. tačka 1.d) „Federacija će osigurati primjenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u dokumentima navedenim u Aneksu ovog Ustava, posebno zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, spolu, jeziku, religiji ili vjerovanju, političkim ili drugim uvjerenjima, nacionalnom i socijalnom porijeklu i dr.“

³ Ustav Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 21/92 – prečišćeni tekst, 28/94, 8/96, 13/96, 15/96, 16/96, 21/96, 21/02, 26/02, 30/02, 31/02, 69/02, 31/03, 98/03, 115/05, 117/05); Preambula: „Poštivajući volju svojih konstitutivnih naroda i građana da obrazuju i očuvaju Republiku Srpsku i da ustavno uređenje Republike zasnivaju na poštivanju ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti, nacionalnoj ravnopravnosti, demokratskim institucijama, vladavini prava, socijalnoj pravdi, pluralističkom društvu, garantiranju i zaštiti ljudskih sloboda i prava kao i prava manjinskih grupa u skladu sa međunarodnim standardima, zabrani diskriminacije i uvažavanju pravila tržišne ekonomije.“

Ustav BiH određuje Evropskoj konvenciji posebno mjesto u ustavnopravnom poretku BiH navodeći „da se prava i slobode utvrđeni u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda te njenim Protokolima direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini i imaju prvenstvo nad zakonima.”⁴ Ovakav status Evropske konvencije označava da načelo jednakosti u pravnom sistemu BiH ima važnu poziciju te omogućava široku zabranu diskriminacije s obzirom na otvorenu listu diskriminacijskih osnova sadržanih u članu 14. Evropske konvencije. Dodatno, ratifikacijom Protokola 12. Evropske konvencije, BiH je Ustavom postavila i široku zaštitu od diskriminacije budući da se Protokolom zabranjuje diskriminacija pri uživanju svih prava određenih zakonima koji su na snazi.

Slijedeći gore navedene međunarodne standarde, Bosna i Hercegovina je u svoj pravni sistem ugradila načelo jednakog postupanja, te je usvajanjem Zakona o zabrani diskriminacije i Zakona o ravnopravnosti spolova prepoznala diskriminaciju kao javno društveni problem.

Zakonom o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini uspostavljen je odgovarajući pravni okvir za ostvarivanje jednakih prava i mogućnosti svim licima u Bosni i Hercegovini te sistem zaštite od diskriminacije.⁴ Također, utvrđene su odgovornosti i obaveze zakonodavne, sudske i izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini, kao i pravnih lica i pojedinaca koji implementiraju javna ovlaštenja, odnosno nadležnih institucija u Bosni i Hercegovini, da svojim djelovanjem omoguće zaštitu, unapređenje i stvaranje uslova za jednako postupanje prema svim građanima. Ustanovljena je nadležnost Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH, kao centralne institucije za zaštitu od diskriminacije, te ovlaštenja Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH za praćenje implementacije Zakona i godišnje izvještavanje o pojavama diskriminacije.

Usvajanjem Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini⁵ stvoren je pravni osnov koji je omogućio da se postigne značajan napredak u integraciji ključnih međunarodnih standarda i principa koji reguliraju rodnu ravnopravnost. Zakon regulira pitanja ravnopravnosti, rodne ravnopravnosti i zaštite od diskriminacije na osnovu spola, spolne orijentacije, bračnog i porodičnog života, uspostavljajući obavezu uključivanja principa rodne ravnopravnosti u sve zakone, politike i prakse. Primjena Zakona obavezna je u svim oblastima društva, a posebno u oblasti rada i zapošljavanja, ekonomije, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kulture, sporta, političke participacije, medija, privatnog i javnog života i dr.

Prema odredbi Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini, izraz korišten u navedenom Zakonu u smislu „diskriminacije u jeziku“ postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam.

U skladu sa prethodno objašnjenom obavezom prema članu 70. SSP, Zakon o zabrani diskriminacije je djelimično preuzeo pet direktiva: Direktiva Vijeća 2000/78/EZ od 27. novembra 2000. godine o

³ Statut Brčko Distrikta BiH („Službeni glasnik Brčko Distrikta BiH“, br.17/08 i 39/09); član 13. stav 1. „Osnovna prava i obaveze (1) Svako ima pravo uživati sva prava i slobode garantirane Ustavom i zakonima Bosne i Hercegovine, ovim Statutom i zakonima Distrikta, bez diskriminacije po bilo kojem osnovu, uključujući diskriminaciju po osnovu spola, rase, seksualnog opredjeljenja, boje kože, jezika, vjere, nacionalnog ili socijalnog porijekla, političkog ili drugog mišljenja, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovinskog stanja, rođenja ili drugog statusa.“

⁴ „Službeni glasnik BiH“, br. 16/03 i 102/09.

⁵ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini - prečišćeni tekst („Službeni glasnik BiH“ br. 32/10).

uspostavljanju općeg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju i zanimanju, Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. godine o implementaciji principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu i snabdijevanju roba i usluga i 2000/43/EZ; Direktiva Vijeća 79/7/EEC od 19. decembra 1978. godine o progresivnoj implementaciji principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti; Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. jula 2006. godine o implementaciji principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja (prepravljena).

Zakon o ravnopravnosti spolova je djelimično preuzeo sedam direktiva: Direktiva Vijeća 2000/78/EZ o uspostavljanju općeg okvira za jednak tretman pri zapošljavanju i zanimanju; Direktiva Vijeća 79/7/EEZ od 19. decembra 1978. o progresivnoj implementaciji principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima socijalne sigurnosti; Direktiva Vijeća 92/85/EEZ od 19. oktobra 1992. godine o uvođenju mjera za podsticanje poboljšanja sigurnosti i zdravlja na radu trudnica i radnica koje su nedavno rodile ili doje (deseta pojedinačna direktiva u smislu čl. 16 (1) Direktive 89/391/EEZ); Direktiva Vijeća 2004/113/EZ od 13. decembra 2004. godine o implementaciji principa jednakog tretmana muškaraca i žena u pristupu i snabdijevanju roba i usluga; Direktiva (EU) 2019/1158 Evropskog parlamenta i Vijeća od 20. juna 2019. godine o ravnoteži između poslovnog i privatnog života za roditelje i staratelje i stavlja van snage Direktivu Vijeća 2010/18/EU; Direktiva 2006/54/EZ Evropskog parlamenta i Vijeća od 5. juna 2006. godine o implementaciji principa jednakih mogućnosti i jednakog tretmana muškaraca i žena u pitanjima zapošljavanja i zanimanja (prepravljena); Direktiva 2010/41/EU Evropskog parlamenta i Vijeća od 7. juna 2010. godine o primjeni principa jednakog tretmana muškaraca i žena koji obavljaju djelatnost u svojstvu samozaposlenih i stavljanju van snage Direktive Vijeća 86/613 /EEZ.

Međutim, da bismo mogli konstatirati da je navedeno zakonodavstvo Evropske unije u potpunosti preuzeto u Bosni i Hercegovini potrebno je da se ostali propisi, kako državni tako i entitetski i u Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine, usklade sa odredbama iz državnih zakona, a zatim preuzmu odredbe iz navedenih direktiva Evropske unije za koje su odnosni nivoi nadležni, te efektivno primjenjuje usklađeno zakonodavstvo. Norme koje propisuju zakoni ne smiju biti u suprotnosti te moraju osiguravati isti nivo zaštite za sve građane Bosne i Hercegovine.

2.2.1. Zakon o zabrani diskriminacije

Zakon o zabrani diskriminacije u svom članu 2. stav (1) definiše diskriminaciju kao „*svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zasnovano na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su sa njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze sa nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovinskog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje, na ravnopravnom osnovu, prava i sloboda u svim oblastima života.*”

Kod utvrđivanja drugih osnova diskriminacije, Zakon daje naglasak na posljedicu “*koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.*” Zakonodavac je naime kod definiranja tzv. “*otvorene liste osnova za diskriminaciju*” preuzeo rješenje iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama odnosno rješenja iz Ustava BiH koja također ne “*zatvaraju*” listu zabranjenih osnova.

Isti član Zakona u svom stavu 2. propisuje da se zabrana diskriminacije primjenjuje “*na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.*”

Zakonom o zabrani diskriminacije, a u skladu sa međunarodnim pravom o ljudskim pravima, utvrđena je razlika između neposredne i posredne diskriminacije, te posebni oblici diskriminacije.

Tako Zakon neposrednu odnosno direktnu diskriminaciju propisuje kao „*svako različito postupanje po osnovama određenim članom 2. Zakona, odnosno svako djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj, za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama*”. Sa pravom možemo reći da je direktnu diskriminaciju lakše uočiti i dokazati, s obzirom na njenu jasnu definiciju.

Sa druge strane, posredna ili indirektna diskriminacija je u Zakonu definirana kao “*svaka situacija u kojoj naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe lica, u odnosu na osnove definirane u članu 2. stav (1) Zakona, u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica.*” Mnoštvo je primjera indirektna diskriminacije u kojoj kršilac propisuje pravilo po kojem naizgled tretira sva lica jednako, ali će se u praksi posljedice takvog pravila osjetiti samo kod određenih pojedinaca ili grupe, iako ti pojedinci ili grupe nisu eksplicitno isključeni.

Pored posredne i neposredne diskriminacije, Zakon također prepoznaje različite posebne oblike diskriminacije, a to su:

- *Uznemiravanje*: svako neželjeno ponašanje uzrokovano nekim od osnova iz člana 2. stav 1. Zakona o zabrani diskriminacije, koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva lica i stvaranje zastrašujućeg, neprijateljskog, degradirajućeg, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja;
- *Seksualno uznemiravanje*: svaki oblik neželjenog verbalnog, neverbalnog ili fizičkog ponašanja spolne prirode čiji je cilj ili efekat povreda dostojanstva lica, posebno kada se njime stvara zastrašujuće, neprijateljsko, degradirajuće, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje;
- *Mobing*: oblik netjelesnog uznemiravanja na radnom mjestu koji podrazumijeva ponavljanje radnji koje imaju ponižavajući efekat na žrtvu čija je svrha ili posljedica degradacija radnih uslova ili profesionalnog statusa zaposlenog;

- *Segregacija*: djelo kojim (fizičko ili pravno) lice odvaja druga lica na osnovu jednog od nabrojanih osnova iz člana 2. Zakona o zabrani diskriminacije, u skladu sa definicijom diskriminacije sadržane u članu 2.

Posebnim oblikom diskriminacije još se smatra i izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, podsticanje na diskriminaciju. Na kraju, težim oblikom diskriminacije smatra se diskriminacija počinjena prema određenom licu po više osnova iz člana 2. stav (1) ovog Zakona (*višestruka diskriminacija*), diskriminacija počinjena više puta (*ponovljena diskriminacija*) i diskriminacija koja postoji duže vrijeme (*produžena diskriminacija*).

3. PODACI O PREDMETIMA I POJAVAMA DISKRIMINACIJE

Prikupljanje podataka o predmetima i pojavama diskriminacije vršeno je tako da je upućen dopis nadležnim institucijama na svim nivoima vlasti u Bosni i Hercegovini kojim su zatražene informacije i podaci o pojavama diskriminacije za 2023. godinu.

Dopis je upućen prema 18 institucija izvršne vlasti i dvije agencije na nivou Bosne i Hercegovine (Uredu zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava i Agenciji za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine; Agenciji za državnu službu Bosne i Hercegovine; Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine; Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine; Ministarstvu sigurnosti Bosne i Hercegovine; Ministarstvu komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine; Vladi Federacije Bosne i Hercegovine; Vladi Republike Srpske; Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine; Vladi Unskog-sanskog kantona; Vladi Zeničko-dobojskog kantona; Vladi Hercegovačko-neretvanskog kantona; Vladi Posavskog kantona; Vladi Tuzlanskog kantona; Vladi Bosansko-podrinjskog kantona; Vladi Srednjobosanskog kantona; Vladi Zapadno-hercegovačkog kantona; Vladi Sarajevskog kantona i Vladi Hercegbosanskog kantona), Registraru Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine.

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, čije su nadležnosti i način rada opisani u prethodnim dijelovima ovoga Izvještaja, podatke o predmetima diskriminacije dostavila je u sklopu svojih godišnjih aktivnosti.

Dopisom je zatraženo dostavljene podataka i drugih informacija o slučajevima diskriminacije, kao i broju odluka i presuda u kojima je utvrđena diskriminacija razvrstanih po oblicima i oblastima diskriminacije.

Nadležne institucije dostavile su sljedeće podatke o predmetima diskriminacije:

3.1. Podaci o predmetima diskriminacije Ustavnog suda BiH

Ustavni sud Bosne i Hercegovine u svom odgovoru broj: SU-09-260-2/24 od 25. aprila 2024. godine navodi sljedeće: U izvještajnom periodu nije bilo AP predmeta u kojima su posebno analizirani navodi o diskriminaciji jer apelanti nisu dostavili dokaze koji bi mogli učiniti vjerovatnim da su diskriminirani, niti je to proizilazilo iz dokumenata predloženih Ustavnom sudu.

U vezi sa predmetima ocjene ustavnosti (U predmeti) u izvještajnom periodu je u tri predmeta utvrđena diskriminacija i to: **U-12/23** od 28.9.2023. godine, kojim je utvrđeno da član 20. Zakona o plaćama i naknadama u organima vlasti FBiH (“Službene novine FBiH” br. 45/10, 111/12, 20/17, 22/19 i 94/20) u dijelu IV u alineji kojom je propisano “stručni sudski savjetnici u Vrhovnom sudu Federacije”, nije u skladu sa članom II/4. Ustava BiH, članom 1. Protokola 12. uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i članom 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima; **U-22/22** od 23.3.2023. godine, kojim je utvrđeno da Zakon o plaćama i drugim naknadama u sudskim i tužilačkim institucijama na nivou BiH (“Službeni glasnik BiH” br. 90/05, 32/07, 17/13, 5/14, 40/14, 48/15 i 77/20) nije u skladu sa odredbama člana I/2. Ustava BiH i člana II/4. Ustava BiH, člana 1. Protokola broj 12. uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i člana 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, zbog toga što ne sadrži odredbe o pravu na troškove smještaja i naknadu za odvojeni život za stručno osoblje u pravosudnim institucijama BiH; **U-25/22** od 19.1.2023. godine, kojim je utvrđeno da Zakon o plaćama i drugim naknadama u sudskim i tužilačkim institucijama na nivou BiH (“Službeni glasnik BiH” br. 90/05, 32/07, 17/13, 5/14, 40/14, 48/15 i 77/20) nije u skladu sa članom I/2. Ustava BiH i odredbama člana II/4. Ustava BiH, člana 1. Protokola broj 12. uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i člana 26. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima zbog toga što ne sadrži odredbe o naknadama na ime pripravnosti.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine, u skladu sa svojom nadležnosti, neposredno primjenjuje odredbe Ustava Bosne i Hercegovine, kao i standarde Evropske konvencije u pogledu zabrane diskriminacije po bilo kojoj osnovi. Pored navedenog, principi jednakog postupanja i zabrane diskriminacije sadržani su u općim aktima Ustavnog suda.

Analizirajući podatke i navode Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, koji se odnose na predmete diskriminacije, posebno navode da apelanti ne traže zaštitu od diskriminacije niti dostavljaju dokaze koji bi mogli učiniti vjerovatnim da su diskriminirani, potvrđuje generalnu konstataciju da građani diskriminaciju ne percipiraju na pravi način. Pogrešna percepcija diskriminacije može nastati usljed nedovoljne informiranosti građana o postojanju Zakona o zabrani diskriminacije i mehanizmima zaštite od diskriminacije. Građani koji nisu upoznati sa postojanjem i odredbama Zakona o zabrani diskriminacije, ne mogu na pravi način prepoznati diskriminaciju niti na pravi način zatražiti zaštitu od diskriminacije. Stoga se, zbog istovjetne situacija na svim sudovima u Bosni i Hercegovine, nameće potreba izrade vodiča za građane u građanke radi lakšeg prepoznavanja diskriminacije u različitim oblastima života i rada i edukacije o mogućnostima i načinima zaštite od diskriminacije.

3.2. Podaci o predmetima diskriminacije Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine

Visoko sudsko i tužilačko vijeće Bosne i Hercegovine dostavilo je podatke o predmetima diskriminacije u Bosni i Hercegovini za izvještani period 2023. godina, koji se odnose na predmete diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini.

Sljedeća tabela daje pregled stanja po pitanju podataka o predmetima diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini razvrstanih po vrsti odluka, broju predmeta pred nadležnim sudovima, obliku i vrsti diskriminacije, osnovu i oblasti, te spolu i svojstvima tužioca i tuženog.

Podaci o predmetima diskriminacije na sudovima u BiH

Izvještajni period: 2023. godina.

A. Broj predmeta, koji su okončani, bez obzira na ishod: 512.

B. Broj predmeta, koji su pravosnažni, bez obzira na ishod: 70.

C. Prosječno trajanje predmeta (za predmete, u kojima je tužbeni zahtjev usvojen, djelimično usvojen ili odbijen): 342 dana.

D. Prikaz predmeta diskriminacije, po pojedinim atributima (za predmete, koji su okončani u izvještajnom periodu, bez obzira na ishod procesa/vrstu odluke):

Vrste odluka	Broj predmeta po odluci
TUŽBA ODBAČENA	337
TUŽBA POVUČENA	5
TUŽBENI ZAHTJEV DJELIMIČNO USVOJEN	19
TUŽBENI ZAHTJEV ODBAČEN	1
TUŽBENI ZAHTJEV ODBIJEN	77
TUŽBENI ZAHTJEV USVOJEN	46
Nije izvršeno označavanje vrste odluke	27
Total	512

Sud	Broj predmeta
OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	360
OSNOVNI SUD U BANJOJ LUCI	16
OPĆINSKI SUD U KAKNJU	14
VRHOVNI SUD FBiH	13
OKRUŽNI SUD U BANJOJ LUCI	11
OPĆINSKI SUD U VISOKOM	11
KANTONALNI SUD U SARAJEVU	8

KANTONALNI SUD U ZENICI	8
SUD BOSNE I HERCEGOVINE	7
KANTONALNI SUD U TUZLI	6
OKRUŽNI SUD U DOBOJU	6
OSNOVNI SUD U BIJELJINI	5
OSNOVNI SUD U DOBOJU	5
OPĆINSKI SUD U MOSTARU	4
APELACIONI SUD BRČKO DISTRIKTA BiH	3
KANTONALNI SUD U NOVOM TRAVNIKU	3
KANTONALNI SUD U ODŽAKU	3
OPĆINSKI SUD U BANOVIĆIMA	2
OPĆINSKI SUD U LUKAVCU	2
OPĆINSKI SUD U TRAVNIKU	2
OPĆINSKI SUD U TUZLI	2
KANTONALNI SUD U BIHAĆU	1
KANTONALNI SUD U LIVNU	1
KANTONALNI SUD U MOSTARU	1
OKRUŽNI SUD U BIJELJINI	1
OKRUŽNI SUD U ISTOČNOM SARAJEVU	1
OKRUŽNI SUD U TREBINJU	1
OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI	1
OPĆINSKI SUD U GORAŽDU	1
OPĆINSKI SUD U GRADAČCU	1
OPĆINSKI SUD U ORAŠJU	1
OPĆINSKI SUD U SANSKOM MOSTU	1
OPĆINSKI SUD U ZAVIDOVIĆIMA	1
OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BiH	1
OSNOVNI SUD U DERVENTI	1
OSNOVNI SUD U FOČI	1
OSNOVNI SUD U MRKONJIĆ GRADU	1
OSNOVNI SUD U SOKOCU	1
OSNOVNI SUD U TREBINJU	1
OSNOVNI SUD U VIŠEGRADU	1
OSNOVNI SUD U ZVORNIKU	1
VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	1
Total	512

Oblik	Broj predmeta
DIREKTNA DISKRIMINACIJA	334
INDIREKTNA DISKRIMINACIJA	137
Nije izvršeno označavanje oblika	41

Total	512
--------------	------------

Vrsta diskriminacije	Broj predmeta
NIJE UTVRĐENA	290
SEGREGACIJA	83
VIKTIMIZACIJA	50
MOBING	24
PODSTICANJE NA DISKRIMINACIJU	21
UZNEMIRAVANJE	9
POMAGANJE DRUGIMA PRILIKOM DISKRIMINACIJE	8
IZDAVANJE NALOGA DRUGIMA ZA VRŠENJE DISKRIMINACIJE	4
Nije izvršeno označavanje vrste	23
Total	512

Teži oblik	Broj predmeta
PRODUŽENA DISKRIMINACIJA	176
PONOVLJENA DISKRIMINACIJA	64
VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA	29
Nije izvršeno označavanje težeg oblika	243
Total	512

Osnov	Broj predmeta
DRUGA OKOLNOST	233
OSNOV NIJE UTVRĐEN	143
DRUŠTVENI POLOŽAJ	29
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	23
IMOVINSKO STANJE	14
OBRAZOVANJE	10
INVALIDITET	9
STAROSNA DOB	5
SOCIJALNO PORIJEKLO	4
SPOLNE KARAKTERISTIKE	4
ETNIČKA PRIPADNOST	3
BOJA KOŽE	2
VEZE SA NACIONALNOM MANJINOM	2
ČLANSTVO U SINDIKATU ILI DRUGOM UDRUŽENJU	1
JEZIK	1
SEKSUALNA ORIJENTACIJA	1
VJERA	1
Nije izvršeno označavanje osnova	27
Total	512

Oblast	Broj predmeta
D6 - Predmeti diskriminacije iz oblasti pravosuđa i uprave	239
D1a - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju	32
D1c - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - naknade	19
D3b - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalne nadoknade	11
D1b - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - radni uslovi	10
D4 - Predmeti diskriminacije iz oblasti zdravstvene zaštite	8
D13 - Predmeti diskriminacije iz oblasti jednakog učešća u javnom životu svih građana	7
D1d - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - napredovanja u službi	5
D11 - Predmeti diskriminacije iz oblasti obavljanja privredne djelatnosti	3
D3a - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalno osiguranje	3
D3c - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalna pomoć	2
D2 - Predmeti diskriminacije iz oblasti obrazovanja, nauke i sporta	1
D3d - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite	1
D7b - Predmeti diskriminacije iz oblasti stanovanja - uslovi stanovanja	1
D9 - Predmeti diskriminacije iz oblasti članstva u profesionalnim organizacijama	1
Nije izvršeno označavanje oblasti	169
Total	512

Svojtvo tužioca	Broj predmeta
Fizičko lice	499
Pravno lice	13
Total	512

Spol tužioca	Broj predmeta
M	400
Ž	90
Nije izvršeno označavanje spola	22
Total	512

Svojtvo tuženog	Broj predmeta
-----------------	---------------

Pravno lice	472
Fizičko lice	40
Total	512

Spol tuženog	Broj predmeta
M	18
Ž	12
Nije izvršeno označavanje spola	482
Total	512

E. Priliv predmeta: 2.466 predmeta.

Sud	Broj predmeta
OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	818
KANTONALNI SUD U ZENICI	400
OPĆINSKI SUD U KAKNJU	390
OPĆINSKI SUD U VISOKOM	375
KANTONALNI SUD U SARAJEVU	252
OSNOVNI SUD U BANJOJ LUCI	37
OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BiH	25
OSNOVNI SUD U DOBOJU	17
VRHOVNI SUD FBiH	14
OKRUŽNI SUD U BANJOJ LUCI	13
OSNOVNI SUD U MODRIČI	11
OPĆINSKI SUD U MOSTARU	9
OSNOVNI SUD U BIJELJINI	9
SUD BOSNE I HERCEGOVINE	9
KANTONALNI SUD U TUZLI	7
OKRUŽNI SUD U DOBOJU	6
OPĆINSKI SUD U ZENICI	6
OSNOVNI SUD U KOTOR VAROŠU	6
OPĆINSKI SUD U TUZLI	5
OSNOVNI SUD U DERVENTI	5
OSNOVNI SUD U FOČI	4
VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	4
KANTONALNI SUD U ODŽAKU	3
OKRUŽNI SUD U BIJELJINI	3
OSNOVNI SUD U GRADIŠCI	3
OSNOVNI SUD U TESLIĆU	3
APELACIONI SUD BRČKO DISTRIKTA BiH	2
KANTONALNI SUD U MOSTARU	2

KANTONALNI SUD U NOVOM TRAVNIKU	2
OKRUŽNI SUD U ISTOČNOM SARAJEVU	2
OPĆINSKI SUD U BANOVIĆIMA	2
OPĆINSKI SUD U GORAŽDU	2
OPĆINSKI SUD U KALESIJI	2
OPĆINSKI SUD U LJUBUŠKOM	2
OSNOVNI SUD U PRIJEDORU	2
OSNOVNI SUD U SOKOCU	2
OSNOVNI SUD U ŠAMCU	2
KANTONALNI SUD U BIHAĆU	1
OKRUŽNI SUD U TREBINJU	1
OPĆINSKI SUD U BIHAĆU	1
OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI	1
OPĆINSKI SUD U KONJICU	1
OPĆINSKI SUD U LUKAVCU	1
OPĆINSKI SUD U TEŠNJU	1
OPĆINSKI SUD U TRAVNIKU	1
OPĆINSKI SUD U ŽIVINICAMA	1
OSNOVNI SUD U ZVORNIKU	1
Total	2,466

Prilog: detaljni pregled atributa po svakom predmetu koji je okončan u izvještajnom periodu, bez obzira na ishod procesa/vrstu odluke.

Analizom podataka prikazanih u prvoj koloni tabele *podaci o predmetima diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini* koji se odnose na **vrstu odluke** zaključujemo da je u najvećem broju pokrenutih sudskih procesa za zaštitu od diskriminacije tužba odbačena (337). Odbacivanjem tužbe sudski proces se okončava bez rješavanja suštine odnosno ulaska u meritum spora. Ovaj podatak pokazuje da u najvećem broju pokrenutih procesa postupanje po tužbama za zaštitu od diskriminacije nije bilo moguće. U tabeli nisu navedeni razlozi zbog kojih su tužbe odbačene, ali se može pretpostaviti da su u pitanju neuredne tužbe kod kojih nije bilo moguće otkloniti nedostatke koji se odnose na neispunjavanje uslova za vođenje procesa, neblagovremenost tužbe, postojanje pravosnažne sudske odluke u istoj stvari i sl.

Navedeni podatak smatramo važnim pokazateljem nedovoljne svijesti građana o postojanju, oblicima i načinima zaštite od diskriminacije i potrebi podizanja svijesti i znanja o mogućnostima koje Zakon o zabrani diskriminacije pruža.

Nakon odbačenih tužbi slijedi najveći broj predmeta u kojima je tužbeni zahtjev odbijen (77), a od ukupnog broja podnesenih tužbi za zaštitu od diskriminacije (512) u svega 46 predmeta je usvojen

tužbeni zahtjev i u 19 djelimično usvojen. Navedeni podatak je veoma važan iz razloga što su sudovi od ukupnog broja registriranih predmeta u samo 65 predmeta rješavali suštinu odnosno ušli u meritum spora utvrđujući postojanje/nepostojanje diskriminacije.

Podaci koji su razvrstani prema **broju predmeta na sudovima** u Bosni i Hercegovini pokazuju da je, kao i u prethodnom izvještajnom periodu, najveći broj predmeta u Općinskom sudu u Sarajevu (360). Nakon Općinskog suda u Sarajevu znatno manji broj predmeta je Osnovnom sudu u Banjoj Luci (16), Općinskom sudu u Kaknju (14), Vrhovnom sudu Federacije BiH (13) i po 11 predmeta u Okružnom sudu u Banjoj Luci i Općinskom sudu u Visokom. U svim drugim sudovima broj predmeta je ispod 10, a u najvećem broju slučajeva samo 1. Navedeni podaci također mogu ukazivati na nepostojanje svijesti u prisutnosti diskriminacije u bosanskohercegovačkom društvu u smislu njenog prepoznavanja i traženja sudske zaštite. Najveći broj sudskih predmeta u Općinskom sudu u Sarajevu može biti pokazatelj višeg stepena svijesti građana i također aktivnosti nevladinih organizacija koje imaju sjedište i djeluju na teritoriji grada Sarajeva.

Podaci koji se odnose na **oblik diskriminacije** govore da je od ukupnog broja predmeta (512) utvrđeno da se u 334 predmeta radilo o direktnoj diskriminaciji, dok je u 137 predmeta bila u pitanju indirektna diskriminacija. Zakon o zabrani diskriminacije direktnu diskriminaciju definiše kao svako različito postupanje, odnosno djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama. Indirektna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe lica u odnosu na osnove definirane Zakonom o zabrani diskriminacije u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica. Dakle, navedeni podatak govori da je u više predmeta utvrđena “vidljiva” diskriminacija koja se odnosi na djelovanje lica ili grupe lica, dok se u manjem broju predmeta radi o diskriminaciji koja je “skrivena” kroz naizgled neutralnu odredbu, kriterij ili praksu.

Zabrinjavajuća je činjenica da u 290 predmeta nije utvrđena vrsta diskriminacije, prikazanih u tabeli u dijelu koji se odnosi na **vrstu diskriminacije**. Od ukupnog broja predmeta (512), u samo njih 199 je utvrđeno o kojoj vrsti diskriminacije se radi i to u 83 predmeta o segregaciji, 50 viktimizaciji, 24 mobingu, 21 podsticanju na diskriminaciju, 9 uznemiravanju, 8 pomaganju drugima prilikom diskriminacije i 4 izdavanju naloga drugima za vršenje diskriminacije. U 23 predmeta nije označeno izvršavanje vrste. Ostaje nejasno zbog čega u 313 predmeta nije utvrđena vrsta diskriminacije ili nije izvršeno označavanje vrste diskriminacije. Ovakav podatak može ukazivati na činjenicu, koja je naglašena u prethodnom dijelu Izvještaja, da su tužbe za zaštitu od diskriminacije neuredne zbog neukosti stranaka ili njihovog neadekvatnog zastupanja. Ovakav podatak može biti i posljedica nepotpunog dostavljanja podataka Visokom sudskom i tužilačkom vijeću Bosne i Hercegovine od strane sudova u Bosni i Hercegovini.

Analizom dijela tabelarnog prikaza **težih oblika diskriminacije** nejasan je broj od ukupno 269 predmeta u kojima je utvrđena produžena, ponovljena i višestruka diskriminacija ako se uzme u obzir podatak da je 337 tužbi odbačeno, 5 povučeno, 1 tužbeni zahtjev odbačen i u 27 predmeta nije izvršeno označavanje vrste odluke od ukupnog broja sudskih predmeta u 2023. godini (512). Prema podacima iz rubrike *vrsta odluke*, nadležni sudovi u Bosni i Hercegovini su ulazili u meritum spora u 142 predmeta gdje je tužbeni zahtjev usvojen (46), djelimično usvojen (19) i odbijen (77).

Također je zabrinjavajuća činjenica da u dijelu tabele koji se odnosi na **osnov za diskriminaciju** u 143 predmeta nije utvrđen osnov, a u 233 označena druga okolnost i u 27 nije izvršeno označavanje osnova. Prema navedenim podacima, od ukupnog broja predmeta (512) u samo 109 predmeta je utvrđen osnov za diskriminaciju koji ne daje jasnu sliku pojavnih oblika diskriminacije u društvu. Ponovno naglašavamo da postoje nejasnoće u brojevima predmeta u kojima su sudovi ulazili u meritum i brojevima predmeta gdje su brojčano iskazani pokazatelji za oblik, vrstu, osnov i svojstva tužilaca i tuženih.

Uzimajući u obzir osnove za diskriminaciju definirane Zakonom o zabrani diskriminacije (rasa, boja koža, jezik, vjera, etnička pripadnost, invaliditet, starosna dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, veze sa nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenja, imovinsko stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnom osnovu, prava i sloboda u svim oblastima života), ukoliko u 403 predmeta ne znamo osnov, bez obzira na ishod procesa, ne možemo stvoriti realnu sliku o stvarnom stanju po pitanju diskriminacije u Bosni i Hercegovini, niti možemo iznijeti stav Ministarstva, odnosno ocjenu stanja.

Prema podacima koji su dostavljeni, najveći broj predmeta u kojima je utvrđen osnov za diskriminaciju se odnosi na segregaciju (83), zatim viktimizaciju (50), mobing (24), podsticanje na diskriminaciju (21), uznemiravanje (9), pomaganje drugima prilikom diskriminacije (8) i izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije (4).

Također konstatiramo da je u odnosu na prethodni izvještajni period za 2022. godinu, opet segregacija po broju predmeta na prvom mjestu, dok je došlo do promjene u pogledu viktimizacije koja je u 2023. godini, bila rangirana na drugom mjestu, a mobing sa 18 predmeta iz prethodnog izvještajnog perioda, došao na treće mjesto sa povećanim brojem predmeta (24) u 2023. godini.

Predmeti **razvrstani po oblastima** pokazuju da je najveći broj predmeta diskriminacije iz oblasti pravosuđa i uprave (239), zatim oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja (66), socijalne zaštite (socijalne nadoknade, socijalno osiguranje, socijalna pomoć i način postupanja prema korisnicima socijalne pomoći) ukupno (17), zdravstvene zaštite (8), učešća u javnom životu svih građana (7), oblasti obavljanja privredne djelatnosti (3), oblasti obrazovanja, nauke i sporta (1) i uslovima stanovanja (1). U ovom dijelu dostavljenih podataka također je veliki broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje oblasti (169).

Prema svojstvu tužioca puno veći je broj fizičkih lica koja su pokretala sudske procese za zaštitu od diskriminacije i on iznosi 499, dok je broj pravnih lica 13, a **prema svojstvu tuženih** puno je više predmeta u kojima se tužena pravna lica (472) u odnosu na fizička lica (40).

Konačno, podaci koji se odnose na **svojstvo tužilaca/tužiteljica** govore da je puno veći broj muškaraca koji su pokretali sudske procese za zaštitu od diskriminacije i to njih 400 u odnosu na 90 žena, dok u 22 predmeta nije izvršeno označavanje spola. Podaci koji se odnose na **spol tuženog/tužene** govore da je 18 muškaraca bilo tuženo i 12 tuženih žena, dok u 482 predmeta nije izvršeno označavanje spola.

U vezi sa podacima koji se odnose na spol tuženog/tužene i veliki broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje spola pretpostavljamo da sudovi nisu dostavljali podatke, a isti su značajni u pogledu analize odnosa muškaraca i žena kao tužilaca/tužiteljica i kao tuženih.

Iako za ovaj izvještajni period nismo dobili podatak o dužini trajanja sudskih procesa realno je pretpostaviti da je situacija u pogledu dužine trajanja sudskih procesa ista i za ovaj izvještajni period. Naime, u Izvještaju o pojavama diskriminacije za 2022. godinu, konstatirano je da je prosječna dužina trajanja procesa u kojem je tužbeni zahtjev usvojen, djelimično usvojen ili odbijen iznosila 297 dana.

3.3. Podaci o pojavama i predmetima diskriminacije Institucije ombudsmana za ljudska prava BiH

Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine dostavila je statističke podatke iz baze podataka Institucije ombudsmana o predmetima diskriminacije za izvještani period od 1.1.2022. godine do 31.12.2023. godine, koji se odnose na predmete diskriminacije.

U pomenutom periodu registrirano je ukupno 171 predmeta diskriminacije, a što je manje u odnosu na prethodnu izvještajnu godinu kada je bilo registrirano 208 predmeta iz oblasti „diskriminacije“.

Na osnovu analize dostavljenih statističkih podataka, tabelarno smo razvrstali predmete diskriminacije u skladu sa Zakonom o zabrani diskriminacije u Bosni i Hercegovini na sljedeće oblike:

Član 3. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH (Oblici diskriminacije)⁶	Broj predmeta
Diskriminacija na osnovu jezika	3
Diskriminacija na osnovu vjere	1
Diskriminacija na osnovu etničke pripadnosti	12
Diskriminacija na osnovu nacionalnog i socijalnog porijekla	7
Diskriminacija na osnovu veze sa nacionalnom manjinom	4

⁶ Oblici diskriminacije (neposredna i posredna diskriminacija) – pogledati u Zakonu o zabrani diskriminacije BiH „Službeni glasnik BiH br. 59/09 i 66/16“, član 3. stav (1) i (2).

Diskriminacija na osnovu političkog ili drugog uvjerenja	2
Diskriminacija na osnovu imovinskog stanja	2
Diskriminacija na osnovu članstva u sindikatu ili drugom udruženju	2
Diskriminacija na osnovu obrazovanja	6
Diskriminacija na osnovu društvenog položaja i spola	2
Diskriminacija na osnovu seksualne orijentacije	5
Diskriminacija na osnovu rodnog identiteta	--
Diskriminacija na osnovu spolnih karakteristika	--
Diskriminacija na osnovu starosne dobi	1
Diskriminacija na osnovu invaliditeta	2
Govor mržnje	8
Ostalo	68

Član 4. Zakona o zabrani diskriminacije u BiH (Ostali oblici diskriminacije)	Broj predmeta
Uznemiravanje	2
Seksualno uznemiravanje	--
Mobing	43

I u ovom izvještajnom periodu najveći broj žalbi odnosi se na mobing – ukupno 43, što je nešto manji broj u odnosu na 2022. godinu, kada je broj žalbi zbog mobinga iznosio 48. Broj žalbi zbog govora mržnje⁷ se povećao sa jednog (1) na osam (8) predmeta. Navedeni podatak ukazuje na veću prisutnost govora mržnje u životu ili medijskom prostoru ili pak na povećanu svijest u pogledu prisutnosti i mogućnosti zaštite od govora mržnje.

⁷ Sloboda izražavanja nije apsolutna i ukoliko podstiče na diskriminaciju ili nasilje, prerasta u govor mržnje.

Zanimljiva je činjenica da u podacima Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2022. godinu, nije postojala rubrika *ostalo*, odnosno nije bilo predmeta u kojima nije bio utvrđen osnov za diskriminaciju. Za razliku od prethodnog izvještajnog perioda, u ovom izvještajnom periodu najveći broj predmeta pred Institucijom ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine zaveden je u rubriku *ostalo* i to njih **68**, što predstavlja približno polovinu svih predmeta diskriminacije kod ove Institucije u 2023. godini. Iz dostavljenih podataka ne možemo zaključiti koji su razlozi zbog kojih po žalbama i procesima koji su vođeni kod Ombudsmana nije utvrđen osnov za diskriminaciju. Uzimajući u obzir činjenicu da Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao nezavisna institucija, sačinjavanja vlastite godišnje izvještaje, a po potrebi i posebne, o pojavama diskriminacije u domovima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, pretpostavka je da će u eventualno podnesenim izvještajima obrazložiti razloge velikog broja predmeta u kojima nije utvrđen osnov za diskriminacije i sa time upoznati domove Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

U prethodnom izvještajnom periodu naglasili smo da je napredak u implementaciji Zakona o zabrani diskriminacije taj da se preporuke Ombudsmana za ljudska prava koriste kao dokazno sredstvo u sudskom procesu za zaštitu od diskriminacije. Međutim, podatak o 68 predmeta diskriminacije u kojima nije utvrđen osnov govori da se u relativno malom broju slučajeva preporuke Ombudsmana za ljudska prava mogu koristiti kao dokazno sredstvo u sudskom procesu.

3.4. Podaci o predmetima i pojavama diskriminacije Agencije za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine

Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine tokom 2023. godine zaprimila je i obradila **šest (6) zahtjeva** za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (ZORS). Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine provela je procese ispitivanja, a u nekim slučajeva predmeti su, zbog nadležnosti, proslijeđeni na postupanje entitetskim gender centrima ili je proces obustavljen jer nije sadržavao elemente povrede ZORS-a. Prema vrstama povreda ZORS-a, najbrojniji su zahtjevi u oblastima kršenja prava u radnim odnosima (3) i po jedan u vezi sa uznemiravanjem/mizoginim govorom (2) i rodno zasnovanim nasiljem.

3.5. Podaci o predmetima diskriminacije Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava

Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava je u skladu sa Odlukom o zastupniku/agentu Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava i Uredu zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava („Službeni glasnik BiH“, br. 41/03, 65/05, 22/19 i 36/21) dostavio podatke o aplikacijama koje pred Evropskim sudom pokreću pitanje pitanje diskriminacije protiv tužene Bosne i Hercegovine za 2023. godinu.

Aplikacija Zlatan Begić protiv Bosne i Hercegovine, ap.br. 5067/23 odnosi se na navodno kršenje članova 14. i 17. Konvencije, te člana 3. Protokola 1. i člana 1. Protokola broj 12. uz Evropsku

konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljnjem tekstu: Konvencija). Aplikant g. Begić, koji je član političke stranke Demokratska fronta i poslanik u Predstavničkom domu Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, žali se da je kao rezultat toga što se ne izjašnjava kao pripadnik niti jednog od „konstitutivnih naroda“ u Bosni i Hercegovini onemogućen da bude biran za predsjedavajućeg i/ili zamjenika predsjedavajućeg Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, jer prema članu IV stav 3. (b) Ustava BiH (Aneks IV Općeg okvirnog sporazuma za mir u BiH) samo lica koja se izjašnjavaju kao pripadnici jednog od konstitutivnih naroda (Bošnjaci, Hrvati, Srbi) mogu biti birani na tu poziciju.

Aplikacija Begić Zlatan protiv Bosne i Hercegovine 16613/23 odnosi se na navodno kršenje članova 14. i 17. Konvencije, člana 3. Protokola 1. i člana 1. Protokola broj 12. uz Konvenciju. Aplikant g. Begić žali se da je kao rezultat toga što se ne izjašnjava kao pripadnik niti jednog od „konstitutivnih naroda“ u Bosni i Hercegovini onemogućen da bude biran za predsjednika i/ili potpredsjednika Federacije Bosne i Hercegovine.

Aplikacija Demokratska fronta protiv Bosne i Hercegovine ap.br. 8168/23 odnosi se na navodno kršenje člana 3. Protokola broj 1, člana 1. Protokola broj 12. i člana 14. u vezi sa članom 3. Protokola br. 1. uz Konvenciju. Stranka aplikant žali se na zakonske izmjene koje je nametnuo visoki predstavnik u Bosni i Hercegovini dan nakon provedenih posljednjih općih izbora održanih 2.10.2022. godine, nakon zatvaranja birališta, a kojima se, između ostalog, povećava broj delegata koje u Dom naroda (drugi dom) Parlamenta Federacije BiH biraju kantonalne skupštine. Novi Dom naroda konstituiran je 30.12.2022. godine, prema novim pravilima koje je slijedom nametnutih izmjena donijela Centralna izborna komisija BiH 4.10.2022. godine.

Konkretno, stranka aplikant se žalila prema članu 3. Protokola br. 1. zbog toga što su, kako je navedeno u aplikaciji, osnovni elementi izbornog zakona izmijenjeni za vrijeme izbornog perioda. Tvrdi da bi predstavila drugačije kandidatske liste da su nova pravila objavljena ranije. Pored toga, žalila se prema članu 1. Protokola broj 12. i članu 14. u vezi sa članom 3. Protokola broj 1. da nova pravila (naročito broj delegata iz svakog kantona, etnički sastav ovih delegata i korištenje popisa stanovništva iz 2013. godine za izračunavanje) stavljaju multietničke stranke, kao što je stranka aplikant, u nepovoljniji položaj u odnosu na mono-etničke političke stranke što, prema aplikantu, predstavlja diskriminaciju. Konačno, stranka aplikant se žali prema članu 1. Protokola broj 12. zbog nemogućnosti da se njeni članovi koji se ne izjašnjavaju kao pripadnici „konstitutivnih naroda“ (koji dakle pripadaju kategoriji „ostalih“) kandidiraju na izborima za predsjednika ili potpredsjednika Federacije BiH.

Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara BiH pred Evropskim sudom za ljudska prava podsjeća da je u 2022. godini podnesena aplikacija *Kovačević protiv Bosne i Hercegovine*, ap.br. 43651/22 u kojoj se aplikant žalio na kršenje članova 14. i 17. Konvencije, kao i člana 3. Protokola broj 1. i člana 1. Protokola broj 12. uz Konvenciju navodeći da Ustavom BiH propisana kombinacija zahtjeva etničke pripadnosti i prebivališta za ostvarenje prava glasa na izborima za člana Predsjedništva BiH i, indirektno za izbor delegata Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, predstavlja diskriminaciju i ograničava njegovo biračko pravo jer on sa prebivalištem u Federaciji BiH može glasati samo za kandidate sa teritorije FBiH.

Dana 29.8.2023. godine, Sud je donio presudu u predmetu *Kovačević protiv Bosne i Hercegovine* ap.br.

43651/22 u kojoj je utvrdio da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12. u odnosu na žalbu o sastavu Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH, te da je povrijeđen član 1. Protokola broj 12. u odnosu na žalbe o izborima za Predsjedništvo Bosne i Hercegovine. Ova presuda nije postala konačna jer je, postupajući po zahtjevu koji je podnijela tužena Bosna i Hercegovina, na sjednici održanoj 14.12.2023. godine, vijeće od pet sudija donijelo odluku da se predmet *Kovačević protiv Bosne i Hercegovine* prosljedi Velikom vijeću Suda.

3.6. Odgovori institucija Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine

Odgovori koje su dostavile nadležne institucije i organi u Bosni i Hercegovini ne omogućavaju detaljnu analizu predmeta diskriminacije koja bi dala sadržajni uvid u oblike i vrste diskriminacije, te osnove po kojima se ona vrši. Institucije sa svih nivoa vlasti, uključujući i kantonalne vlasti u FBiH, u većini slučajeva konstatiraju da u izvještajnom periodu nisu imali evidentiranih slučajeva diskriminacije ili uopće nisu dostavili povratne informacije ili se izjašnjavale po zahtjevu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH. Ipak, niti u kvalitativnom niti u kvantitativnom smislu, ovo nisu podaci iz kojih je moguće izvesti bilo kakve zaključke o pojavama diskriminacije, izuzev općeg zapažanja da sistem prikupljanja podataka o pojavama i predmetima diskriminacije na nivou nadležnih institucija iz člana 1. stav 2), Zakona o zabrani diskriminacije još uvijek nije funkcionalan.

3.6.1. Odgovori institucija Bosne i Hercegovine

Od institucija na nivou Bosne i Hercegovine tražene podatke i informacije dostavili su: Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine, Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine, Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine, Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine, Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava (Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine) i Ustavni sud Bosne i Hercegovine.

Podaci i informacije Ustavnog suda Bosne i Hercegovine, Ureda zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava i Agencije za ravnopravnost spolova Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine obrađeni su u trećem poglavlju dokumenta koji nosi naziv „Podaci o predmetima i pojavama diskriminacije“.

Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine (odgovor broj: 03-50-3699/24 od 29.4.2024. godine), Ministarstvo komunikacija i prometa Bosne i Hercegovine (odgovor broj:04-02-1-1199-1/24 od 29.5.2024. godine), Ministarstvo civilnih poslova Bosne i Hercegovine (odgovor broj: 04-50-2083-IH/24 od 18.4.2024. godine) i Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine (odgovor broj: 05-50-451-1/24 od 25.4.2024. godine) u svojim odgovorima su naveli da nije bilo evidentiranih predmeta i slučajeva diskriminacije. Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine u svome odgovoru je također naglasilo da je kroz zakonske i podzakonske akte iz svoje nadležnosti reguliralo principe jednakog postupanja kojima se osigurava zaštita od diskriminacije.

3.6.2. Odgovori institucija Federacije Bosne i Hercegovine

Od ukupno šesnaest (16) ministarstva na nivou Federacije Bosne i Hercegovine, na zahtjev Ureda premijera Federacije Bosne i Hercegovine, svoje odgovore dostavilo je sljedećih osam (8) ministarstva: Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova – Federalna uprava policije, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo ravoja, preduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo okoliša i turizma i Federalno ministarstvo rada i socijalne politike.

Od ostalih institucija kojima je Ured premijera Federacije Bosne i Hercegovine dostavio zahtjev Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, odgovore su dostavili Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine i Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine.

Federalno ministarstvo prostornog uređenja (odgovor broj: 01-04-381/24 od 22.5.2024. godine), Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije (odgovor broj: 11-04-3-849724 od 30.4.2024. godine), Federalno ministarstvo kulture i sporta (odgovor broj: 011-45-2116-1/24 BA od 24.4.2024. godine), Federalno ministarstvo ravoja, preduzetništva i obrta (odgovor broj: 08-04-246-1/24 od 22.4.2024. godine) i Federalno ministarstvo okoliša i turizma (odgovor broj: 02-04-353/24 od 23.4.2024. godine), u svoji odgovorima naveli su da u 2023. godini, nije bilo evidentiranih slučajeva diskriminacije.

Federalno ministarstvo rada i socijalne politike u svom odgovoru broj 07-45-1077/24 BG od 13.5.2024. godine, navodi sljedeće: „U Zakonu o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom („Službene novine FBiH“, br. 36/99, 54/04, 39/06, 14/09, 45/16, 40/18 i 16/23), odnosno članom 3. Zakona o izmjenama i dopunama navedenog Zakona (stupile na snagu 12.3.2009. godine), pruža se materijalna zaštita samo licima sa invaliditetom s obzirom na uzrok nastanka invaliditeta (ratni vojni invalidi, civilne žrtve rata, neratni invalidi, odnosno invaliditet koji je nastao kao posljedica bolesti), zatim različita visina stepena oštećenja organizama kao osnovni uslov za ostvarivanje prava – ratni vojni invalidi (20% do 100%), civilne žrtve rata (60% do 100%) i neratni invalidi (90% do 100%), kao i različiti propisi po kojima je cijanjeno oštećenje organizma (propisi o ratnim vojnim invalidima i članovima njihovih porodica, propisi o civilnim žrtvama rata, propisi o penzijskom i invalidskom osiguranju, neratnim invalidima itd).

Sve navedeno je rezultiralo pokretanjem velikog broja sudskih parničnih procesa zbog diskriminacije tokom 2022. i 2023. godine, koji su se odnosili na cca. 1500 tužilaca. Nadležni općinski sud je donosio različite presude u pogledu usvajanja tužbenog zahtjeva u potpunosti, utvrđivanja postojanja diskriminacije, postojanja materijalne i nematerijalne štete, odbijanja tužbenog zahtjeva u potpunosti ili utvrđivanja diskriminacije bez naknade nematerijalne štete.

Na inicijativu Kolegija Općinskog suda, upućen je zahtjev za preispitivanje ustavnosti i zakonitosti člana 3. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom pred Ustavnim sudom Bosne i Hercegovine. Dana 14.7.2022. godine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine je donio odluku o dopustivosti i meritumu U – 11/22 kojom je utvrdio da je postojeći član 3. Zakona u skladu sa Ustavom Bosne i Hercegovine, članom 14. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava, Evropskom socijalnom poveljom, članom 1. Protokola 12. uz

Evropsku konvenciju, te članom 1. Protokola 1. uz Evropsku konvenciju, te da nije osnov za diskriminaciju iz sljedećih razloga:“ Sama činjenica da različite kategorije lica sa invaliditetom imaju pravo na različite naknade ne predstavlja diskriminaciju posebno na polju slobodne procjene država u pitanjima koja uključuju socijalnu politiku. Ukupan iznos novčanih naknada za neratne invalide, s obzirom na njihov socijalni status, a također i za civilne žrtve rata i ratne vojne invalide zasniva se na načelu solidarnosti, a ne odgovornosti po osnovu odštetnog zahtjeva. To bi podrazumijevalo pojam pune isplate za pretrpljenu štetu, što je nešto sasvim drugačije od ideje pružanja socijalne pomoći onima kojima je pomoć potrebna. Koncept afirmativne akcije ili pozitivne diskriminacije uvijek je počivao na ideji da se postigne materijalna jednakost između određene grupe u nepovoljnom položaju i ostatka društva, a ne kako bi se favorizirala jedna grupa u nepovoljnom položaju naspram druge. Jednako postupanje predstavlja ideal sudske jednakosti koji se bazira na osnovnoj pretpostavci da se prema svim pojedincima u sličnim situacijama treba postupati slično ili jednako. Država ima slobodno polje procjene u pogledu općih pitanja ekonomske i socijalne politike, što uključuje i pitanje kako najbolje regulirati prava socijalnog osiguranja za lica sa invaliditetom i to neratne invalide, civilne žrtve rata i ratne vojne invalide, te osigurati novčana sredstva za njihovu isplatu, odnosno država ima mogućnost slobode da li će uspostaviti bilo koji oblik sistema socijalnog osiguranja ili ne, što uključuje i izbor vrste i iznosa naknade koje će pružiti. U svim pokrenutim sudskim procesima, nakon odluke Ustavnog suda BiH, očekuju se presude kojima se tužbeni zahtjev odbija, odnosno u procesima pred kantonalnim sudom u Sarajevu, da se žalbe tužilaca uložene na prvostepene presude odbiju u potpunosti.“

Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova svojim aktom broj: 09-19/1-04-3-1399/24 od 6.5.2024. godine, dostavilo je tražene podatke kako slijedi:

1. Rješenjem Općinskog suda u Sarajevu, broj: 65 O Rs 942888 21 Rs od 14.11.2023. godine, odbačena je tužba tužioca Krčalo Sanela protiv prvotužene Federacije BiH, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalne uprave policije i drugotuženog Federacija BiH, Vlada Federacije BiH, Policijski odbor za policijske službenike Federacije BiH. U predmetnoj tužbi, zaprimljenoj od strane prvotužene dana 10.5.2022. godine, a kojom je zatraženo poništenje odluke prvotužene i rješenja drugotuženog, donesenih u okviru procesa po Javnom konkursu za izbor policijskih službenika u činu „policajac“ i u činu „mlađi inspektor“ u Federalnoj upravi policije, izneseni su navodi da je navedenim odlukama tuženih postupljeno protivno zakonu i svjesnom i direktnom diskriminacijom tužioca. Protiv naprijed navedenog rješenja Općinskog suda u Sarajevu od 14.11.2023. godine, tužilac je izjavio žalbu dana 21.11.2023. godine, a prvotužena dostavila odgovor na žalbu aktom od 27.12.2023. godine, što je hronološki posljednja preduzeta radnja u ovom predmetu.
2. Presudom Općinskog suda u Sarajevu, broj: 65 O Rs 940832 21 rs od 19.9.2023. godine, odbijen je u potpunosti tužbeni zahtjev tužioca Antičević Marjana protiv prvotužene Federacije BiH, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalne uprave policije i drugotuženog Federacije BiH, Vlade Federacije BiH, Policijskog odbora za policijske službenike Federacije BiH. U predmetnoj tužbi, kojom se osporavaju kao nezakonite odluke rješenja prvotužene i drugotuženog, kao i Javni konkurs za izbor policijskih službenika u činu „policajac“ i u činu „mlađi inspektor“ u Federalnoj upravi policije, iznesene su tvrdnje da u procesu po Javnom konkursu nije ispoštovana nacionalna zastupljenost prema popisu iz 1991. godine, shodno

kriteriju koji je utvrđen članom 4. Zakona o policijskim službenicima Federacije BiH („Službene novine Federacije BiH“, br. 27/5, 70/08, 44/11 i 13/18), te se ista u tom smislu može podvesti pod prijavu diskriminacije. Protiv navedene presude Općinskog suda u Sarajevu od 19.9.2023. godine, tužilac je dana 18.10.2023. godine izjavio žalbu, a prvotužena sudu dostavila odgovor na žalbu aktom od 8.11.2023. godine, što je hronološki posljednja preduzeta radnja u ovom predmetu.

3. Rješenjem Općinskog suda u Sarajevu, broj: 65 0 Rs 942890 21 Rs od 17.2.2023. godine, odbačena je tužba tužioca Imamović Aldina protiv prvotužene Federacije BiH, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalne uprave policije i drugotuženog Federacije BiH, Vlade Federacije BiH, Policijskog odbora za policijske službenike Federacije BiH. U predmetnoj tužbi, zaprimljenoj od strane prvotužene dana 26.1.2022. godine, a kojom je zatraženo poništenje odluke prvotužene i rješenja drugotuženog, donesenih u okviru procesa po Javnom konkursu za izbor policijskih službenika u činu „policajac“ i u činu „mlađi inspektor“ u Federalnoj upravi policije, izneseni su navodi da je navedenim odlukama tuženih postupljeno protivno zakonu i svjesnom i direktnom diskriminacijom tužioca. Protiv naprijed navedenog rješenja Općinskog suda u Sarajevu od 17.2.2023. godine, tužilac je izjavio žalbu dana 28.3.2023. godine, a prvotužena sudu dostavila odgovor na žalbu aktom od 17.4.2023. godine, što je hronološki posljednja preduzeta radnja u ovom predmetu.
4. U pravnoj stvari tužioca – predlagaoca mjere osiguranja Bešlija Ibri, zaposlenika Federalne uprave policije protiv prvotužene i ujedno protivnika mjere osiguranja Federacije BiH, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalne uprave policije i drugotuženog Federacije BiH, Vlade Federacije BiH, Policijskog odbora za policijske službenike Federacije BiH radi radnog spora, poništenja odluke iz radnog spora, te mobinga i diskriminacije Općinski sud u Sarajevu donio je rješenje, broj: 65 0 Rs 1044210 23 Mo od 24.11.2023. godine, koje je potvrđeno rješenjem Kantonalnog suda u Sarajevu, broj: 65 0 Rs 1044210 24 Mož od 5.2.2024. godine. Navedenim pravosnažnim rješenjem Općinskog suda u Sarajevu od 24.11.2023. godine, odbijen je kao neosnovan prijedlog za određivanje mjere osiguranja kojom je zahtjevano da se zabrani protivniku osiguranja Federalnoj upravi policije da izvrši Listu unaprijedenih policijskih službenika u Federalnoj upravi policije putem unapređenja u viši policijski čin, broj: 09-19/1-30-2-388 od 1.9.2015. godine, u zaglavlju označenog broja i datuma broj: 09-19/1-30-2-388 od 5.6.2023. godine, i Konačnu listu unaprijedenih policijskih službenika po Internom oglasu za popunu upražnjenih radnih mjesta policijskih službenika u Federalnoj upravi policije putem unapređenja u viši policijski čin, broj: 09-19/1-30-2-617 od 23.6.2023. godine, kojim se tužiocu utvrđuje pravo na unapređenje iz čina samostalni inspektor u čin glavni inspektor počev od 1.12.2015. godine, do 30.11.2016. godine i rješenje broj: 09-19/1-30-2-618 od 23.6.2023. godine, kojim je tužilac, počev od 26.6.2023. godine, raspoređen na radno mjesto glavni inspektor – načelnik Terenskog ureda Tuzla za teritoriju Tuzlanskog i Posavskog kantona, a sve do pravosnažnog okončanja parničnog procesa po tužbi tužioca/predlagaoca mjere osiguranja Bešlija Ibri, koja je podnesena dana 24.7.2023. godine.
5. U pravnoj stvari tužioca Šehović Nermina, zaposlenika Federalne uprave policije protiv prvotužene i ujedno protivnika mjere osiguranja Federacije BiH, Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova, Federalne uprave policije i drugotuženog Federacije BiH, Vlade Federacije

BiH, Policijskog odbora za policijske službenike Federacije BiH radi radnog spora, mobinga i poništenja odluke iz radnog spora rješenjem Općinskog suda u Sarajevu, broj: 65 0 Rs 1051649 23 Mo od 7.12.2023. godine, koje je pravosnažno na osnovu rješenja Kantonalnog suda u Sarajevu, broj: 65 0 Rs 1051649 23 Mož od 10.1.2024. godine, određena je mjera osiguranja i zabranjeno protivniku osiguranja Federalnoj upravi policije da izvrši rješenje, broj 09-19/1-30-2/24 od 21.7.2023. godine, kojim je predlagač mjere osiguranja, počev od 25.7.2023. godine, rasporedio na radno mjesto šef Detašmana Mostar za teritoriju Hercegovačko-neretvanskog i Zapadnohercegovačkog kantona u Terenskom uredu Mostar, a sve do pravosnažnog okončanja parničnog procesa po tužbi tužioca ili druge odluke suda povodom mjere osiguranja. Navedena mjera osiguranja izvršena je donošenjem rješenja Federalne uprave policije, broj: 09-19/1-30-2-1223 od 12.12.2023. godine, o čemu je nadležni sud obaviješten. Prijava diskriminacije sadržana je u petitu tužbe pod rednim brojem IV, gdje su izneseni navodi da je prvotuzena diskriminirala tužioca na način da je preduzimala kontinuirane i ponavljane radnje koje se ogledaju u netjelesnom uznemiravanju na radnom mjestu (mobing). Pripremno ročište u parničnom procesu zakazano je za dan 4.6.2024. godine.

Iz naprijed navedenog u tačkama 1. i 3. ovog akta, bitno je istaći da je Federalna uprava policije aktom od 2.10.2023. godine, te ranijim aktom od 19.7.2022. godine, dostavila izjašnjenje i obaviještenje Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, a povodom traženja te Institucije od 30.8.2023. godine odnosno od 8.6.2022. godine. Naime, Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine dostavila je Federalnoj upravi policije dana 6.7.2022. godine, Preporuku broj: P-180/22 od 8.6.2022. godine sa traženjem da Federalna uprava policije ponovo razmotri žalbe Krčalo Sanela (Ž-SA-06-117/22) i podnosioca Imamović Aldina (Ž-SA-06-119/22), kao i da u roku od 15 dana obavijesti ovu Instituciju o postupanju po preporuci. Podnosioci žalbe obratili su se Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine sa navodima o kršenju Zakona o zabrani diskriminacije, te se ove žalbe odnose na istu materiju koja je izložena u tačkama 1. i 3. ovog akta i koja je predmet parničnih procesa.

Federalno ministarstvo za pitanja boraca i invalida odbrambeno-oslobodilačkog rata u svom odgovoru broj: 05-02/2-1565/24 od 10.5.2024. godine, navodi da su u 2023. godini donijeli tri odluke kojima je utvrđena diskriminacija na osnovu vanbračne zajednice odnosno korištenja prava iz oblasti boračko-invalidske zaštite jednako za bračnu i vanbračnu zajednicu.

Gender centar Federacije Bosne i Hercegovine u svom odgovoru broj: 02-04-1-160-1/24 od 9.5.2024. godine, naveo je da je u 2023. godini, obradio pet (5) zahtjeva za ispitivanje povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. Prema vrstama povrede Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini najbrojniji su zahtjevi za ispitivanje povreda Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini u radnim odnosima i u vezi sa radnim odnosima.

Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine se također izjasnila po pitanju pojava diskriminacije iz djelokruga svoga rada. Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine je konstatala da je u procesu procjene rizika aktivnosti koje implementira Agencija iz svoje nadležnosti utvrđeno da najveći rizik za pojavu diskriminacije postoji u oblasti implementacije javnih konkursa odnosno zapošljavanja u državnoj službi. Kandidati i državni službenici najčešće prijavljuju diskriminaciju putem žalbi Odboru državne službe za žalbe ili se obraćaju ombudsmanima Bosne i

Hercegovine za zaštitu svojih prava te se Agencija na ovaj način upoznaje sa činjenicama i navodima podnositelaca žalbe. Agencija je mišljenja da se diskriminacija nažalost teško dokazuje i da instrumenti zaštite nisu efikasni zbog čega je broj prijavljenih slučajeva minoran u odnosu na stvarno stanje, a pogotovo kada su u pitanju državni službenici u organima državne službe. Veliki broj anonimnih prijava ukazuje da državni službenici kao i kandidati nemaju povjerenja u pravedne pravne procese te se odlučuju na šutnju kao jedini način zadržavanja svog radnog mjesta ili prilike za novi posao. Evidentirano je da veliki broj traži rješenje odlaskom u drugu instituciju ili prijeveremenu penziju. Prema navodima Agencije, mobingu su najčešće izloženi mladi kadrovi i službenici na kraju svoje radne karijere. Navodi Agencije da anonimne prijave državnih službenika ukazuju na mobing na radnom mjestu i prilikom zapošljavanja, ne navodeći da li se radi o horizontalnom ili verikalnom mobingu, svakako ukazuju na prisutnost nepoželjnog i Zakonom o zabrani diskriminacije zabranjenog ponašanja u organima javne uprave kojem je potrebno posvetiti posebnu pažnju. Horizontalni mobing se odnosi na situaciju u kojoj se zlostavljanje događa između lica koja su jednako formalno pozicionirana, dok vertikalni mobing predstavlja situaciju u kojoj nadređeni zlostavljaju podređene.

Žalbeni navodi, prijave mobinga i anonimne prijave koje se odnose na diskriminaciju, a sa kojima se Agencija susrela u 2023. godini, odnose se pretežno na diskriminaciju po sljedećim osnovama:

- 1) Proporcionalna zastupljenost konstitutivnih naroda i ostalih;
- 2) Spolna zastupljenost;
- 3) Diskriminacija po osnovu invalidnosti;
- 4) Pravo na prednost po posebnim propisima;
- 5) Izbor kandidata povezanog sa političkom strankom (najčešća percepcija zainteresiranih kandidata);
- 6) Mobing na radnom mjestu (nedovoljna pažnja ovoj pojavi koja se svakodnevno događa u organima državne službe bez konkretnih mjera da se ovaj problem prevenira i da se pruži učinkovita pravna zaštita službenicima i namještenicima);
- 7) Pravo na rad (poništanje javnih konkursa na osnovu zahtjeva rukovodilaca ili na osnovu zaključka Vlade);
- 8) Pravo na jednaku plaću (npr. pomoćnici rukovodilaca u organima državne službe nemaju isti koeficijent što predstavlja sistemsku diskriminaciju jer je zakonom propisana takva razlika).

U članu 18. Zakona o državnoj službi propisano je da “državni službenika ima pravo na: pošten i pravedan tretman u svim aspektima kadrovske politike, bez obzira na nacionalnost, socijalno porijeklo, entitetsko državljanstvo, prebivalšte, religiju, politička i druga uvjerenja, spol, rasu, rođenje, bračni status, starosnu dob, imovinsko stanje, hendikepiranost ili drugi status”.

Istim Zakonom u članu 2. propisano je da “u organima državne službe Federacije BiH, Bošnjaci, Hrvati i Srbi kao konstitutivni narodi, zajedno sa ostalima i građani Bosne i Hercegovine bit će proporcionalno zastupljeni” i da Vlada Federacije BiH i vlade kantona nadziru nacionalnu zastupljenost u organima državne službe u Federaciji. U dosadašnjem radu Agencija se susrela sa određenim brojem žalbi kandidata u kojima se pozivaju na pravo prednosti po nacionalnom opredjeljenju kao i drugim žalbenim navodima u vezi sa ostvarenjem prava prednosti po drugim osnovama propisanim posebnim zakonima (pravo na prednost po spolnoj zastupljenosti u određenom organu, pravo na prednosti u

zapošljavanju pripadnika Armije BiH i HVO, pripadnika šehidskih porodica i palih boraca, pravo na zapošljavanje invalida i dr).

Agencija je također u 2023. godini, zaprimila preporuke ombudsmana za preispitivanjem poništenja Javnog konkursa na zahtjev organa nakon završetka Javnog konkursa. Naime, nije rijedak slučaj da nakon završetka javnog konkursa rukovodilac ne izvrši postavljenje državnog službenika koji je na Listi uspješnih bio jedini kandidat ili iz drugih razloga koji se ne mogu smatrati opravdanim za poništenje provedene procedure. Budući da Agencija nema nadležnosti za nadzor, niti je zakonom propisano kako i kada se može poništiti Javni konkurs, Agencija iste na zahtjev organa poništava i time direktno utiče na ostvarivanja prava na rad određenog kandidata. Rukovodioci često u takvim situacijama vrše izmjenu Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i ukidaju radno mjesto za koje je proveden Javni konkurs što je po mišljenju Agencije protivzakonito. Jedini slučaj opravdanog razloga za poništenje Javnog konkursa bilo bi ukidanje organa za koji je raspisan Javni konkurs što je ipak rijetka pojava. Povećanje broja zahtjeva organa državne službe za poništenje Javnog konkursa imalo je za posljedicu i veći broj žalbi kandidata sa Liste uspješnih kandidata koji su se žalili na diskriminaciju jer im je onemogućeno pravo na rad.

Agencija je mišljenja da broj žalbi/tužbi kandidata i državnih službenika koji koriste zakonsko pravo na zaštitu svojih prava ne predstavlja stvarno kršenje ljudskih prava na šta ukazuje sve veći broj anonimnih prijava, a naročito prijava državnih službenika na mobing koji još uvijek nije dobio potreban značaj, a predstavlja najčešći oblik diskriminacije državnih službenika i namješetenika.

Ovakvo stanje je rezultat nepostojanja pravne zaštite podnosilaca prijave zbog čega se pojedinci ne usuđuju javno prijaviti bilo kakve nepravilnosti svjesni da postojeći pravni sistem neće stati iza njih, te se samo rijetki usuđuju tražiti pravnu zaštitu.

Agencija navodi da smatra da konstatacija Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u ranijem izvještaju koji se odnosi na nepostojanje evidencija o predmetima diskriminacije u svim organima javne uprave na svim nivoima vlasti predstavlja problem odnosno veliki nedostatak zbog čega nije moguće uraditi analizu ove pojave u društvu i nije moguća adekvatna reakcija pravne državne na pojave diskriminacije.

Agencija očekuje da Federacija BiH donese planirane zakone i strategije na osnovu kojih bi se pristupilo donošenju internih akata i pravila postupanja u slučajevima prijave diskriminacije po bilo kojem osnovu.

Agencija posebno ističe da se zapošljavanje u organima državne službe zasniva na Javnom konkursu i profesionalnoj sposobnosti i da je potrebno da u skladu sa članom 61. Zakona o državnoj službi, Vlada Federacije BiH/vlade kantona donesu smjernice kojim bi se utvrdila kadrovska politika zapošljavanja u organima državne službe u cilju otklanjanja svih mogućih rizika za pojavu diskriminacije u Federaciji BiH.

3.6.3. Odgovori institucija Republike Srpske

Vlada Republike Srpske se izjasnila po zahtjevu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine u pogledu dostavljanja podataka o pojavama diskriminacije radi sačinjavanja ovoga Izvještaja, navodeći da nadležna ministarstva u Vladi Republike Srpske u 2023. godini, nisu imala evidentiranih slučajeva diskriminacije.

3.6.4. Odgovor institucija Brčko Distrikta BiH

Po zahtjevu Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, u pogledu dostavljanja podataka o pojavama diskriminacije radi sačinjavanja ovoga Izvještaja, koji je upućen Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, dopisom predmeta: 05-000330/24 broj akta: 18-1302MG-002/24 od 26.4.2024. godine, odgovor je dostavio Odjel za evropske integracije i međunarodnu saradnju Vlade Brčko Distrikta BiH sa informacijom da su po upućenom zahtjevu kontaktirane nadležne institucije/odjeli Vlade Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine koje su se izjasnile da nije bilo evidentiranih slučajeva i predmeta za period 2023. godina.

3.6.5. Odgovori kantonalnih institucija u FBiH

Kao što je navedeno u Uvodnom dijelu ovog dokumenta, od ukupno deset (10) kantonalnih vlada od kojih su zatraženi podaci i informacije o pojavama diskriminacije, djelimični odgovori dostavljeni su od strane pet (5) kantonalnih vlada i to: Srednjobosanskog kantona, Tuzlanskog kantona, Zeničko-dobojskog kantona, Hercegovačko-neretvanskog kantona i Posavskog kantona.

- 1) Vlada Posavskog kantona je svojim dopisom broj: 01-I-45-139-14/24 od 2.5.2024. godine, po zahtjevu Ministarstva za dostavljanje podataka, iste zatražila od ministarstava, Kantonalne uprave civilne zaštite, Kantonalne uprave za inspeksijske poslove, Kantonalnog zavoda za pružanje pravne pomoći, kao i radnih tijela koje imenuje Vlada Posavskog kantona, odnosno koja imenuje ili čije imenovanje predlažu ministarstva.

Prema traženim podacima navedeni organi državne službe su se izjasnili da nemaju evidentiranih slučajeva diskriminacije u 2023. godini, izuzev dva radna tijela i to Komisije državne službe za žalbe i Disciplinskog vijeća koje je dostavilo sljedeće informacije:

Disciplinsko vijeće Vlade Posavskog kantona u svom odgovoru navodi da je u 2023. godini, vodilo disciplinski postupak namještenika zaposlenog u organu državne službe u Posavskom kantonu po rješenju rukovodioca organa državne službe zbog povrede službene dužnosti iz člana 50. stav (2) tačka b) alineja 9. i 11. Zakona o državnim službenicima i namještenicima u organima državne službe u Posavskom kantonu („Narodne novine Županije Posavske“, br. 9/13, 11/13, 2/14 i 7/16). U rješenju o pokretanju disciplinskog procesa rukovodilac organa državne službe se pozvao na kršenje odredbe Etičkog kodeksa za državne službenike u Posavskom kantonu iz Poglavlja II stav (2), tačka 10. koji se, između ostalog, odnosi na ravnopravnost i jednakost. Navedeni proces je završen proglašenjem namještenika disciplinski odgovornim za gore navedene povrede službene dužnosti i izricanjem odgovarajuće disciplinske kazne.

Komisija državne službe za žalbe Vlade Posavskog kantona u svom odgovoru navodi da je ova Komisija imalo jedan predmet/žalbu u kojoj se podnosilac žalbe smatrao da je prilikom implementacije

konkursa za prijem namještenika u Općinskom sudu u Orašju diskriminiran po nacionalnoj osnovi. Međutim, žalba je odbijena kao neosnovana jer je Komisija utvrdila da propisima koji se odnose na raspisivanje konkursa nije predviđeno da se traži podatak o nacionalnosti, pa ovim podatkom sud nije ni raspolagao prilikom odlučivanja o prijemu zaposlenika sa Liste uspješnih kandidata. Rješenje je postalo pravosnažno bez daljnjih radnji podnosioca žalbe.

- 2) Vlada Hercegovačko-neretvanskog kantona svojim dopisom broj: 14-1-45-859-3/24 od 9.5.2024. godine, dostavila je informaciju da je, po zahtjevu Ministarstva za dostavljanje podataka, isti prosljedila Ministarstvu zdravstva, rada i socijalne zaštite.

Ministarstvo zdravstva, rada i socijalne zaštite Hercegovačko-neretvanskog kantona u svom odgovoru navodi da u 2023. godini, nije bilo prijavljenih i evidentiranih slučajeva diskriminacije.

- 3) Ispred Vlade Zeničko-dobojskog kantona, svojim aktom broj: 09-31-7694-1/24 od 4.6.2024. godine, izjasnilo se Ministarstvo za rad, socijalnu politiku i izbjeglice koje je dostavilo informaciju da kod ovog Ministarstva nije bilo prijavljenih i evidentiranih slučajeva diskriminacije tokom 2023. godine.
- 4) Vlada Tuzlanskog kantona, zahtjev Ministarstva za dostavljanje podataka, dostavila je Ministarstvu za rad, socijalnu politiku i povratak koje nas je aktom broj: 09/1-04-15760/24 od 11.6.2024. godine, obavijestilo da u ovom Ministarstvu u 2023. godini, nije bilo evidentiranih slučajeva i predmeta diskriminacije.
- 5) Ispred Vlade Srednjobosanskog kantona odgovore su dostavili Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (akt broj: 06-45-3176/24 od 29.4.2024. godine), Kantonalni zavod za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu kulturno historijskog naslijeđa (akt broj: 22-45-3516/24-1 od 29.4.2024. godine) i Kantonalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove (akt broj: 14-45-3227/24-1 od 23.4.2024. godine).

Svaka od navedenih institucija i organa Vlade Srednjobosanskog kantona u odgovoru su naveli da u 2023. godini, nije bilo prijavljenih niti evidentiranih slučajeva diskriminacije.

3.6.6. Podaci prikupljeni kroz obradu žalbi/predstavki u Sektoru za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine

Sektor za ljudska prava u okviru svojih programskih zadataka značajnu aktivnost posvećuje žalbama građana Bosne i Hercegovine, koje se ovom Sektoru upućuju najčešće u pisanoj formi, neposrednim prijemom stranaka ili pružanjem pravnih savjeta putem telefonskih poziva. Predstavke/žalbe zbog kršenja ljudskih prava u 2023. godini, uglavnom su se odnosile na individualne predstavke zbog kršenja ljudskih prava u oblasti: povratka imovine - rekonstrukcije kuća i stanova i drugih devastiranih ili uništenih objekata; rada i zapošljavanja, penzionog osiguranja; zdravstvene zaštite, nadoknadu materijalne i nematerijalne štete; žalbe na sudske procese i odluke i sporost u radu sudova zbog odugovlačenja pri donošenju rješenja; sporost u izvršenju rješenja i odluka, ratne torture, naknade štete prouzrokovane ratnim dejstvima, zaštite prava na okoliš, prava lica sa invaliditetom, prava djeteta,

novčanih davanja za liječenje, šutnje administracije i diskriminacije po drugim osnovama. Sve pristigle predstavke i žalbe rješavaju se ažurno po prioritetu i redosljedu i shodno tematici upućuju nadležnim organima na rješavanje.

U nastavku, kako slijedi, dajemo pregled samo nekih od predstavki kojima građani ukazuju na diskriminaciju i traže pomoć u zaštiti od diskriminacije. Analizom zahtjeva za zaštitu od diskriminacije zaprimljenih u Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH u 2023. godini, zaključujemo da se veliki broj zahtjeva odnosi na oblasti života u kojima je prisutna sistemska diskriminacija koja stvara začarani krug nejednakosti.

1) Podnosilac žalbe E.P. u obraćanju Ministarstvu ukazao je na diskriminaciju koja proizilazi iz Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine. Upućena žalba je ujedno i inicijativa za donošenje odluke o implementaciji člana 43. stav 2. Zakona o radu u institucijama BiH i otklanjanja diskriminacije koju je Ustavni sud Bosne i Hercegovine utvrdio. Podnosilac žalbe je, kao roditelj autističnog djeteta, na više adresa poslao upite u vezi sa procesom ostvarivanja prava iz člana 43. stav 2. Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, odnosno isplate plaće roditeljima djeteta sa težim smetnjama u razvoju koji radi polovinu punog radnog vremena. Prema odgovoru Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine, radi se o tome da se u ovom slučaju primjenjuju propisi entitetskih/kantonálnih nivoa vlasti prema mjestu prebivališta zaposlenika, odnosno da se radi o odredbi člana 43. stav 2. Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine koji nije dovoljno razrađen i kao takav neprovodiv, te da se sa navedenom inicijativom treba obratiti Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine radi dopune člana 43. Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine. Nadalje, naveo je da zaposlenik sa teritorije Republike Srpske ne trpi negativne efekte u slučaju rada na pola radnog vremena. Također, zaposlenik institucija Bosne i Hercegovine sa teritorije Zeničko-dobojskog kantona od strane poslodavca prima plaću, dok u srazmjernom iznosu prima naknadu plaće od strane odgovarajućeg fonda Zeničko-dobojskog kantona. Za razliku od prethodna dva slučaja, zaposlenici koji dolaze sa teritorije drugih kantona (npr. Sarajevo) u praksi nisu u mogućnosti ostvariti pravo na naknadu plaće dok ne rade. Podnosilac žalbe navodi da je Ustavni sud Bosne i Hercegovine, prije trinaest godina, u odluci broj U-12/09 od 28.5.2010. godine utvrdio sljedeće: "Ustavni sud primjećuje da se isti cilj (osiguranje socijalne zaštite i jednakih naknada za porodijsko odsustvo) može postići na drugi način, a ne samo striktnim oslanjanjem na lokalne propise". Zakon o zabrani diskriminacije obavezuje sve nadležne vlasti u državi i entitetima da usklade sve propise kako bi se stvorili uslovi bez diskriminacije u političkom, ekonomskom i socijalnom životu u Bosni i Hercegovini. Podnosilac žalbe je u skladu sa nadležnošću ovoga Ministarstva upućen na Instituciju ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, koja u predmetnom slučaju može pokrenuti proces istrage i dati preporuke nadležnim institucijama u pravcu otklanjanja nedostataka koji mogu imati diskriminirajući karakter, uz napomenu da će navodi o diskriminaciji ući u Godišnji izvještaj o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Nismo dobili povratne informacije o daljnim radnjama koje su preduzete u ovom slučaju.

2) Podnosilac žalbe E.T. u svome obraćanju ovom Ministarstvu naveo je da su lica koja su diplomirala na univerzitetima u Bosni i Hercegovini diskriminirana na tržištu rada u Republici Hrvatskoj i Republici Sloveniji. U prilog navedenom iznio je dijelove mišljenja Agencije za nauku i visoko obrazovanje Republike Hrvatske u kojem se ističe da Agencija za razvoj i visoko obrazovanje i osiguranje kvaliteta Bosne i Hercegovine nije uspjela dokazati usklađenost svoga rada i procesa sa

evropskim standardima i smjernicama kvaliteta u evropskom prostoru visokog obrazovanja (ESG), a kao posljedicu navedenog i adekvatnu primjenu načela bolonjskog procesa na kojem se zasniva sistem visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini. Ministarstvo je po žalbenim navodima zatražilo izjašnjenje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine. Podnosiocu žalbe je dostavljeno izjašnjenje Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine broj: 06-07-9-104-2/23 od 8.3.2023. godine, koje predstavlja službeni stav institucije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine, koje možete koristiti u procesu priznavanja diplome i u kojem je navedeno da se za dodatna pitanja i objašnjenja u pogledu priznavanja diplome ima mogućnost direktno obratiti Agenciji za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta BiH.

3) Podnosilac žalbe M.F iz Sapne kod Zvornika uputio je zahtjev za zaštitu prava Predsjedništvu Bosne i Hercegovine. Zahtjev je proslijeđen ovom Ministarstvu na nadležno postupanje i u istom je navedeno da je na katarskoj parceli broj 572 KO Drinjača podnosilac žalbe planirao izgradnju benzinske pumpe i da je navedeno zemljište u njegovom vlasništvu 1/1. Također je naveo da je za izgradnju benzinske pumpe uradio idejni projekat, ali za izgradnju iste nije dobio putnu saglasnost. Po zahtjevu za izdavanje načelne putne saglasnosti dobio je odgovor u kojem nisu navedeni razlozi zbog kojih se njegov zahtjev odbija. Ministarstvo je izvršilo uvid u odgovor Javnog preduzeća „Putevi Republike Srpske“ broj:02-03-P3-6507/22 od 16.8.2022. godine i utvrdilo da je po zahtjevu podnosioca žalbe, zastupanog po advokatu M.S.M, sačinjen samo odgovor kojim mu se uskraćuje tražena saglasnost bez mogućnosti podnošenja žalbe na takvu odluku.

4) Podnosilac žalbe I.J. je u obraćanju Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine zatražio zaštitu od diskriminacije (mobing), navodeći da je pred Općinskim sudom u Tuzli posebnom tužbom za zaštitu od diskriminacije pokrenuo sudski proces. Prije pokretanja sudskog procesa, podnosilac žalbe je dobio uputstva o mogućnosti obraćanja Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao centralnoj instituciji za zaštitu od diskriminacije, čije preporuke može koristiti u sudskom procesu i time olakšati proces dokazivanja diskriminacije.

5) Podnositeljica žalbe, novinarka Radio televizije Republike Srpske (RTRS) zatražila je informaciju i dostavila kopiju zaključka kojim Javna ustanova “Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske”, zbog nenadležnosti, odbacuje zahtjev poslodavca – Agencije za lijekove i medicinska sredstva Bosne i Hercegovine za ostvarivanje prava na refundaciju naknade plaće za vrijeme korištenja prava na rad sa polovinom punog radnog vremena radi pojačane njege i brige o djetetu sa smetnjama u razvoju. Imenovana je navela da je ovo samo jedan od mnogobrojnih slučajeva zbog čega su joj se obratile majke koje zbog teškog zdravstvenog stanja djece rade pola radnog vremena i koje imaju prebivalište u Banjoj Luci. Također je navela da se Javna ustanova “Javni fond za dječiju zaštitu Republike Srpske” prvi put, nakon dvanest godina, proglasila nenadležnom pozivajući se na član 104. Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine. Smatrajući ove navode ozbiljnim, kojim majke sa sjedištem u Banjoj Luci dovode u nepovoljniji položaj zbog tumačenja određene zakonske odredbe, Sektor za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je zatražio tumačenje naveden zakonske odredbe od Ministarstva finansija i trezora Bosne i Hercegovine. Tumačenje odredbi Zakona o radu u institucijama Bosne i Hercegovine, koje je povoljno za majke koje zbog teškog zdravstvenog stanja djece rade pola radnog vremena, dalo je Ministarstvo finansija i trezora Bosne i Hercegovine svojim aktom broj: 08-02-2-2592-2/24 od 24.4.2024. godine i isto je dostavljeno

podnositeljici žalbe.

6) Podnositeljica žalbe C.T. iz Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, zatražila je zaštitu od diskriminacije navodeći da su je vlasti Brčko Distrikta BiH diskriminirale prilikom izvršenja pravosnažne presude Osnovnog suda Brčko Distrikta BiH broj 96 o P 007624 01 P od 15.10.2012. godine, po kojoj su joj, zbog nezakonitog prestanka radnog odnosa, bili dužni isplatiti naknadu plaće i doprinosa kao što je utvrđeno dispozitivom navedene presude. Također je navela da su njene radne kolege, koje su se našle u istoj situaciji, pokrenule parnični proces i izgubile spor zbog isticanja prigovora zastarjelosti potraživanja od strane Pravobranilaštva Brčko Distrikta BiH. U vezi sa zahtjevom podnositeljice žalbe da joj se pruži pomoć u rješavanju predmetnog slučaja u kojem je, kako je navela, diskriminirana s obzirom da je Brčko Distrikt BiH dvije grupe radnika bivših državnih preduzeća, koje se nalaze u uporedivom položaju, bez objektivnog i razumnog opravdanja različito tretirao. U skladu sa nadležnostima ovoga Ministarstva koje proizilaze iz Zakona o zabrani diskriminacije tužiteljici je u odgovoru navedeno da će navodi o diskriminaciji ući u Izvještaj o pojavama diskriminacije za ovaj izvještajni period.

6) Srpsko građansko udruženje – Posavina po ovlaštenom zastupniku obratilo se Misiji OSCE u Bosni i Hercegovini. Obraćanje Udruženja proslijeđeno je Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine. U predmetnom obraćanju ukazano je na diskriminatorski položaj srpskog naroda u Posavskom kantonu. Sektor za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH uputio je podnosioca žalbe na Instituciju ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao centralnu instituciju za zaštitu od diskriminacije. Podnosilac žalbe se obratio Instituciju ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine koja je otvorila proces istrage i u predmetu broj: Ž-BL-06-139/23 od 14.9.2023. godine izdala preporuke. Preporuke su upućene Skupštini Posavskog kantona i Vladi Posavskog kantona i istima se nalaže da otklone utvrđene povrede prava i bez odlaganja i preduzmu sve mjere iz svoje nadležnosti kako bi Vlada Posavskog kantona bila uspostavljena u skladu sa ustavnim načelima i da u roku od 60 dana, od dana prijema, obavijesti Instituciju ombudsmana za ljudska prava BiH o implementaciji preporuke.

7) Povratnici u selo Vitovlje u općini Travnik – Srednjobosanski kanton u svome obraćanju ovome Ministarstvu naveli su da u posljednje dvije godine nemaju vode za piće i da je stanovnicima naselja Dukat pitka voda udaljena tri kilometra od mjesta njihovog življenja. Također su naveli da su uz pomoć UNDP-a kratko imali vodu, koja im je kasnije isključena, i da unazad 2-3 godine imaju pristup pitkoj vodi, ali samo dva do tri puta godišnje. Uz predmetnu žalbu dostavili su i kopije akata kojima su sa ovim problemom upoznali načelnika Općine Travnik i direktora JKP „Bašbunar“. Iako u svome obraćanju nisu naveli da se radi o diskriminaciji, sama činjenica da povratnici nemaju pristup pitkoj vodi je zabrinjavajuća i može ukazivati na postojanje diskriminacije. Sektor za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je navode povratnika u selo Vitovlje shvatio vrlo ozbiljno i sa istima odmah upoznao načelnika Općine Travnik i direktora JKP „Bašbunar“ Travnik uz molbu da se povratnicima pruži svaki oblik pomoći do trajnog rješavanja navedenog problema. Putem sredstava javnog informiranja došli smo do saznanja da su neki od problema povratnika riješeni, ali nismo dobili povratnu informaciju da li je problem riješen u potpunosti.

8) Udruženje penzionera vojnih osiguranika u Tuzlanskom kantonu žalbom upućenom ovom

Ministarstvu ukazali su na diskriminaciju u odnosu na druge penzionere koja je nastala promjenom statusa iz statusa vojnih osiguranika u status demobiliziranih boraca. Prema navodima podnosioca žalbe do diskriminacije je došlo kroz način osiguranja sredstava za isplatu penzija, obračuna osnovice i isplatnog koeficijenta. U svome obraćanju su naveli da je Zavod za penzijsko i invalidsko osiguranje Federacije BiH, prije deset godina, postojeća rješenja kojima su podnosiocima žalbe priznata prava na penziju za vojne osiguranike, zamijenio novim privremenim rješenjima bez obrazloženja zbog čega je izvršena zamjena pravosnažnih rješenja. Nova rješenja donesena su na osnovu Zakona o prijevremenom povoljnijem penzionisanju boraca odbrambeno-oslobodilačkog rata. Uvođenjem vojnih osiguranika u Zakon o prijevremenom povoljnijem penzionisanju boraca odbrambeno-oslobodilačkog rata došlo je do derogiranja stečenih prava koja su utvrđena u ranije zakonito provedenom procesu. Podnosioci zahtjeva za zaštitu od diskriminacije zatražili su pomoć u rješavanju predmetnog slučaja u kojem su, kako su naveli, diskriminirani u odnosu na ostale penzionere koji su to pravo ostvarili na osnovu svog radno-pravnog statusa.

9) Žalba Udruženja „Kali Sara“ – Romski informativni centar odnosila se na preduzimanje radnji na sprečavanju diskriminacije maloljetnog djeteta prilikom prijema u vrtić zbog njegove pripadnosti romskoj nacionalnoj manjini. U žalbi zbog diskriminacije navedeno je da je gđa N.N, supruga pripadnika romske nacionalne manjine, dana 4.5.2023. godine, izvršila upis njihovog djeteta u vrtić „Mala industrija“, izvršila uplatu za vrtić u iznosu od 240,00 KM i ostavila dijete u vrtiću. Dijete je u vrtić dovela zajedno sa svojim djeverom po čijem izgledu se moglo zaključiti da je romske pripadnosti. Prema daljnjim navodima iz žalbe, majku je nakon par sati nazvala odgajateljica vrtića i saopćila joj da odmah dođe u vrtić i uzme dijete uz obrazloženje da Ministarstvo ne odobrava da djeca romske nacionalnosti idu u vrtić, te da je to posebna procedura sa kojom se direktorica ne želi zamarati. Majka maloljetnog djeteta je otišla po dijete i vraćen joj je novac kojim je uplatila vrtić, a odgajateljica je zadržala potvrdu o vraćanju novca. Iako je majka maloljetnog djeteta tražila pismenu potvrdu u kojoj bi se naveli razlozi odbijanja boravka njenog djeteta u vrtiću i odluku ministra u kojoj se navodi da u ovom vrtiću nije dozvoljen boravak romske djece, istu nije dobila. Smatrajući vrlo ozbiljnim navode o diskriminaciji maloljetnog djeteta Sektor za ljudska prava Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH odmah je po prijemu ove žalbe od dječijeg vrtića „Mala industrija“ zatražio da se u što kraćem roku izjasni u pogledu navoda iz žalbe. Ubrzo nakon traženog izjašnjenja kontaktirani smo od strane roditelja koji su nas obavijestili da su sve radnje na koje su se žalili u kratkom roku otklonjene.

10) Podnosilac žalbe K.Z. zaštitu od diskriminacije zatražio je u pogledu stanarskog prava u Republici Hrvatskoj. Podnosiocu žalbe dostavljena je Informacija Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine broj: 08-14-10-7622/23 od 25.10.2023. godine, u kojoj se navodi da su između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske vođeni pregovori o uređenju imovinsko-pravnih odnosa radi zaključivanja bilateralnog sporazuma ali da takav sporazum nije potpisan i da u ovom trenutku, bez entitetske saglasnosti, nije moguće pristupiti zaključenju predmetnog ugovora.

4. ANALIZA PRIKUPLJENIH PODATAKA O POJAVAMA I PREDMETIMA DISKRIMINACIJE

4.1. Analiza podataka Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine

4.1.1. Prema obliku diskriminacije, najveći broj predmeta odnosio se na direktnu diskriminaciju

Oblik	Broj predmeta
DIREKTNA DISKRIMINACIJA	334
INDIREKTNA DISKRIMINACIJA	137
Nije izvršeno označavanje oblika	41
Total	512

Podaci koji se odnose na oblik diskriminacije govore da je od ukupnog broja predmeta (512) utvrđeno da se u 334 predmeta radilo o direktnoj diskriminaciji, dok je u 137 predmeta bila u pitanju indirektna diskriminacija. Zakon o zabrani diskriminacije direktnu diskriminaciju definiše kao svako različito postupanje, odnosno djelovanje ili propuštanje djelovanja kada je neko lice ili grupa lica dovedena ili je bila ili bi mogla biti dovedena u nepovoljniji položaj za razliku od nekog drugog lica ili grupe lica u sličnim situacijama. Indirektna diskriminacija podrazumijeva svaku situaciju u kojoj, naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, ima ili bi imala učinak dovođenja nekog lica ili grupe lica, u odnosu na osnove definirane Zakonom o zabrani diskriminacije, u nepovoljan ili manje povoljan položaj u odnosu na druga lica. Dakle, navedeni podatak govori da je u više predmeta utvrđena “vidljiva” diskriminacija koja se odnosi na djelovanje lica ili grupe lica, dok se u manjem broju predmeta radi o diskriminaciji koja je “skrivena” kroz naizgled neutralnu odredbu, kriterij ili praksu.

Kada slučajevi direktnog oblika diskriminacije premaše broj slučajeva indirektno diskriminacije u tako značajnom omjeru, moguće je izvesti nekoliko zaključaka koji potencijalno objašnjavaju ovakvu realnost. Najprije se sa velikom sigurnošću može utvrditi da je veća frekvencija slučajeva direktne diskriminacije posljedica njihove vidljivosti, tj. direktna diskriminacija je obično eksplicitnija i lakše je uočljiva u poređenju sa indirektnom diskriminacijom. S tim u vidu, i građanima je lakše da prepoznaju i prijave slučajeve direktnih diskriminacija. Dodatno, prevladavanje direktnih diskriminacija nad indirektnim diskriminacijama može također naglasiti i određene kulturološke faktore poput duboko ukorijenjenih predrasuda, pristrasnosti ili stereotipa prihvaćenih u društvenim normama, zbog čega se više iskazuju.

Sa druge strane, manji broj prijavljenih slučajeva indirektno diskriminacije u odnosu na direktnu diskriminaciju može ukazivati na to da građani manje prepoznaju ili su manje skloni prepoznati slučajeve indirektno diskriminacije. Indirektna diskriminacija je često suptilnija i izazovnija za prepoznati u poređenju sa direktnom diskriminacijom što ukazuje na potrebu za boljom edukacijom i obukom kako bi se prepoznale i riješile prakse indirektno diskriminacije u različitim društvenim strukturama.

4.1.2. Od ukupnog broja predmeta pred sudovima utvrđeni su sljedeći teži oblici

diskriminacije:

Teži oblik	Broj predmeta
PRODUŽENA DISKRIMINACIJA	176
PONOVLJENA DISKRIMINACIJA	64
VIŠESTRUKA DISKRIMINACIJA	29
Nije izvršeno označavanje težeg oblika	243
Total	512

Analizom dijela tabelarnog prikaza težih oblika diskriminacije nejasan je broj od ukupno 269 predmeta u kojima je utvrđena produžena, ponovljena i višestruka diskriminacija ako se uzme u obzir podatak da je 337 tužbi odbačeno, 5 povučeno, 1 tužbeni zahtjev odbačen i u 27 predmeta nije izvršeno označavanje vrste odluke od ukupnog broja sudskih predmeta u 2023. godini (512).

Prema podacima iz rubrike *vrsta odluke*, nadležni sudovi u Bosni i Hercegovini su ulazili u meritum spora u 142 predmeta gdje je tužbeni zahtjev usvojen (46), djelimično usvojen (19) i odbijen (77).

U rubrici *pregled težih oblika diskriminacije* za predmete pred sudovima u Bosni i Hercegovini u 2022. godini, nije postojala rubrika – Nije izvršeno označavanje predmeta.

Veliki broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje težeg oblika diskriminacije može ukazivati na propust sudova da ovakav podatak dostave ili pak na eventualne propuste prilikom vođenja sudskih procesa u smislu dostavljanja relevantnih dokaza na osnovu kojih bi se utvrdio neki od težih oblika diskriminacije.

U svakom slučaju, podatak o velikom broju sudskih predmeta u kojima nije izvršeno označavanje težeg oblika diskriminacije, ukazuje na potrebu dodatne analize razloga zbog kojih je u ovom izvještajnom periodu došlo do ove pojave.

Sa druge strane, moguće je i da se druge forme diskriminacije, poput ponovljene ili višestruke diskriminacije, ne prijavljuju zbog nedostatka svijesti, stigme ili poteškoća u prepoznavanju i prijavljivanju tih incidenata.

4.1.3. Način završetka sudskog procesa i vrsta odluke

Vrste odluka	Broj predmeta po odluci
TUŽBA ODBAČENA	337
TUŽBA POVUČENA	5
TUŽBENI ZAHTJEV DJELIMIČNO USVOJEN	19

TUŽBENI ZAHTJEV ODBAČEN	1
TUŽBENI ZAHTJEV ODBIJEN	77
TUŽBENI ZAHTJEV USVOJEN	46
Nije izvršeno označavanje vrste odluke	27
Total	512

Analizom podataka prikazanih u prvoj koloni tabele *podaci o predmetima diskriminacije na sudovima u Bosni i Hercegovini* koji se odnose na **vrstu odluke** zaključujemo da je u najvećem broju pokrenutih sudskih procesa za zaštitu od diskriminacije tužba odbačena (337). Odbacivanjem tužbe sudski proces se završava bez rješavanja suštine odnosno ulaska u meritum spora. Ovaj podatak pokazuje da u najvećem broju pokrenutih procesa postupanje po tužbama za zaštitu od diskriminacije nije bilo moguće. U tabeli nisu navedeni razlozi zbog kojih su tužbe odbačene, ali smo mišljenja da su u pitanju neuredne tužbe kod kojih nije bilo moguće otkloniti nedostatke koji se odnose na neispunjavanje uslova za vođenje procesa, neblagovremenost tužbe, postojanje pravosnažne sudske odluke u istoj stvari i sl.

Navedeni podatak smatramo važnim pokazateljem nedovoljne svijesti građana o postojanju, oblicima i načinima zaštite od diskriminacije i potrebi podizanja svijesti i znanja o mogućnostima koje Zakon o zabrani diskriminacije pruža.

Nakon odbačenih tužbi slijedi najveći broj predmeta u kojima je tužbeni zahtjev odbijen (77), a od ukupnog broja podnesenih tužbi za zaštitu od diskriminacije (512) u svega 46 predmeta je usvojen tužbeni zahtjev i u 19 djelimično usvojen. Navedeni podatak je veoma važan iz razloga što su sudovi od ukupnog broja registriranih predmeta u samo 65 predmeta rješavali suštinu odnosno ušli u meritum spora utvrđujući postojanje/nepostojanje diskriminacije.

Podaci koji se odnose na način završetka sudskog procesa i vrstu odluke uveliko se razikuju od dostavljenih podataka za 2022. godinu. Naime, u 2022. godini sudovi u Bosni Hercegovini su u 289 predmeta donijeli odluku u meritumu, dok su sudovi u 2023. godini u svega 65 predmeta rješavali suštinu odnosno ušli u meritum spora utvrđujući postojanje/nepostojanje diskriminacije.

Radi mogućnosti komparativne analize načina na koji su vođeni i završeni procesi u predmetima diskriminacije pred sudovima u Bosni i Hercegovini dajemo pregled načina završetka predmeta u 2022. godini.

Tabelarni prikaz načina završetka sudskih procesa u 2022. godini

Vrste odluka	Broj predmeta po odluci
Delegacijom/Prosljeđivanjem - Prosljeđen predmet drugom sudu	62
Odluka u meritumu	134
Odustajanje od tužbe	1
Predmet dostavljen drugom sudu na nadležnost	2

Presude na osnovu odricanja	1
Postupovna odluka	37
Povučena tužba	15
Završeno na drugi način	6
Završeno na drugi način - ustupanje predmeta	18
Total	276

4.1.4. Od ukupnog broja predmeta, najveći broj predmeta je u Općinskom sudu u Sarajevu

Priliv predmeta: 2.466 predmeta.

Sud	Broj predmeta
OPĆINSKI SUD U SARAJEVU	818
KANTONALNI SUD U ZENICI	400
OPĆINSKI SUD U KAKNJU	390
OPĆINSKI SUD U VISOKOM	375
KANTONALNI SUD U SARAJEVU	252
OSNOVNI SUD U BANJOJ LUCI	37
OSNOVNI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH	25
OSNOVNI SUD U DOBOJU	17
VRHOVNI SUD FBIH	14
OKRUŽNI SUD U BANJOJ LUCI	13
OSNOVNI SUD U MODRIČI	11
OPĆINSKI SUD U MOSTARU	9
OSNOVNI SUD U BIJELJINI	9
SUD BOSNE I HERCEGOVINE	9
KANTONALNI SUD U TUZLI	7
OKRUŽNI SUD U DOBOJU	6
OPĆINSKI SUD U ZENICI	6
OSNOVNI SUD U KOTOR VAROŠU	6
OPĆINSKI SUD U TUZLI	5
OSNOVNI SUD U DERVENTI	5
OSNOVNI SUD U FOČI	4
VRHOVNI SUD REPUBLIKE SRPSKE	4
KANTONALNI SUD U ODŽAKU	3
OKRUŽNI SUD U BIJELJINI	3
OSNOVNI SUD U GRADIŠCI	3
OSNOVNI SUD U TESLIĆU	3

APELACIONI SUD BRČKO DISTRIKTA BIH	2
KANTONALNI SUD U MOSTARU	2
KANTONALNI SUD U NOVOM TRAVNIKU	2
OKRUŽNI SUD U ISTOČNOM SARAJEVU	2
OPĆINSKI SUD U BANOVIĆIMA	2
OPĆINSKI SUD U GORAŽDU	2
OPĆINSKI SUD U KALESIJI	2
OPĆINSKI SUD U LJUBUŠKOM	2
OSNOVNI SUD U PRIJEDORU	2
OSNOVNI SUD U SOKOCU	2
OSNOVNI SUD U ŠAMCU	2
KANTONALNI SUD U BIHAĆU	1
OKRUŽNI SUD U TREBINJU	1
OPĆINSKI SUD U BIHAĆU	1
OPĆINSKI SUD U ČAPLJINI	1
OPĆINSKI SUD U KONJICU	1
OPĆINSKI SUD U LUKAVCU	1
OPĆINSKI SUD U TEŠNJU	1
OPĆINSKI SUD U TRAVNIKU	1
OPĆINSKI SUD U ŽIVINICAMA	1
OSNOVNI SUD U ZVORNIKU	1
Total	2,466

Sa ovako izraženom koncentracijom slučajeva diskriminacije očigledno je da je Općinski sud u Sarajevu u izvještajnom periodu bio glavni za odlučivanje o slučajevima diskriminacije.

Očigledno je da društveno-politički, administracijski, ekonomski, obrazovni i kulturni značaj i položaj Sarajeva ima uticaj na ovu koncentraciju predmeta diskriminacije. Kao ključni faktori ovdje se mogu prepoznati razvijenija pravna infrastruktura, povoljnija percepcija pravičnosti pravosudnih institucija, kvalitetnija dostupnost i informiranost o mehanizmima zaštite od diskriminacije, bolji pristup pravnom obrazovanju, resursima, te bolje razumijevanje prava u odnosu na zabranu diskriminacije.

Svi ovi faktori čine Sarajevo centrom pravnih pitanja, posebno za složene slučajeve kao što su slučajevi diskriminacije. Pravni sistem, infrastruktura i iskusnije sudstvo glavnog grada djeluju ohrabrujuće u smislu obraćanja sudu za zaštitu od diskriminacije, što dovodi do veće koncentracije predmeta u Općinskom sudu u Sarajevu.

Sa druge strane, relativno nizak broj slučajeva diskriminacije pred sudovima u Bosni i Hercegovini može se pripisati različitim faktorima kao što su opći nedostatak svijesti ili znanja o mehanizmima zaštite od diskriminacije; ograničen pristup pravnoj podršci i pomoći; društvena stigma ili strah

povezan sa prijavljivanjem diskriminacije u lokalnom kontekstu; ograničen pristup pravnim institucijama, uključujući sudove i institucije nadležne za pružanje pravne pomoći, neprepoznavanje različitih oblika i vrsta diskriminacije, negativna percepcija i nedostatak povjerenja u nadležne institucije.

Razumijevanje niskog broja slučajeva diskriminacije u regijama van Sarajeva zahtijeva razmatranje gore navedenih potencijalnih ograničenja i okolnosti jedinstvenih za svaku oblast. Važno je adresirati ove faktore kako bi se osiguralo da pojedinci širom zemlje imaju jednak pristup pravdi i da im se omogući da efikasno prijavljuju i rješavaju slučajeve diskriminacije.

4.1.5. U pogledu statusa i spola tužioca i tuženog razlikujemo četiri kategorije predmeta:

1. Svojstvo tužioca;
2. Svojstvo tuženog;
3. Spol tužioca;
4. Spol tuženog.

Svojstvo tužioca	Broj predmeta
Fizičko lice	499
Pravno lice	13
Total	512

Spol tužioca	Broj predmeta
M	400
Ž	90
Nije izvršeno označavanje spola	22
Total	512

Svojstvo tuženog	Broj predmeta
Pravno lice	472
Fizičko lice	40
Total	512

Spol tuženog	Broj predmeta
M	18
Ž	12
Nije izvršeno označavanje spola	482
Total	512

Prema svojstvu tužioca puno veći je broj fizičkih lica koje su pokretale sudske procese za zaštitu od diskriminacije i on iznosi 499, dok je broj pravnih lica 13, a **prema svojstvu tuženih** puno je više predmeta u kojima se tužena pravna lica (472) u odnosu na fizička lica (40).

Konačno, podaci koji se odnose na **svojstvo tužilaca/tužiteljica** govore da je puno veći broj muškaraca koji su pokretali sudske procese za zaštitu od diskriminacije i to njih 400 u odnosu na 90 žena, dok u 22 predmeta nije izvršeno označavanje spola. Podaci koji se odnose na **spol tuženog/tužene** govore da je 18 muškaraca bilo tuženo i 12 žena, dok u 482 predmeta nije izvršeno označavanje spola.

4.1.6. Raspored predmeta prema osnovu diskriminacije utvrđuje sljedeće:

Osnov	Broj predmeta
DRUGA OKOLNOST	233
OSNOV NIJE UTVRĐEN	143
DRUŠTVENI POLOŽAJ	29
POLITIČKO ILI DRUGO UVJERENJE	23
IMOVINSKO STANJE	14
OBRAZOVANJE	10
INVALIDITET	9
STAROSNA DOB	5
SOCIJALNO PORIJEKLO	4
SPOLNE KARAKTERISTIKE	4
ETNIČKA PRIPADNOST	3
BOJA KOŽE	2
VEZE SA NACIONALNOM MANJINOM	2
ČLANSTVO U SINDIKATU ILI DRUGOM UDRUŽENJU	1
JEZIK	1
SEKSUALNA ORIJENTACIJA	1
VJERA	1
Nije izvršeno označavanje osnova	27
Total	512

Smatramo zabrinjavajućom činjenicu da u dijelu tabele koja se odnosi na **osnov za diskriminaciju** u 143 predmeta nije utvrđen osnov, a u 233 označena druga okolnost i u 27 nije izvršeno označavanje osnova. Prema navedenim podacima od ukupnog broja predmeta (512) u samo 109 predmeta je utvrđen osnov za diskriminaciju koji ne daje jasnu sliku pojava oblika diskriminacije u društvu. Ponovo naglašavamo da postoje nejasnoće u brojevima predmeta u kojima su sudovi ulazili u meritum i brojevima predmeta gdje su brojčano iskazani pokazatelji za oblik, vrstu, osnov i svojstva tužilaca i tuženih.

Uzimajući u obzir osnove za diskriminaciju definirane Zakonom o zabrani diskriminacije (rasa, boja koža, jezik, vjera, etnička pripadnost, invaliditet, starosna dob, nacionalno ili socijalno porijeklo, veze

sa nacionalnom manjinom, političko ili drugo uvjerenja, imovinsko stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i spol, seksualna orijentacija, rodni identitet, spolne karakteristike i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogućiti ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života), ukoliko u 403 predmeta ne znamo osnov, bez obzira na ishod procesa, ne možemo stvoriti realnu sliku o stvarnom stanju po pitanju diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

4.1.7. Raspored predmeta prema vrsti diskriminacije

Vrsta diskriminacije	Broj predmeta
NIJE UTVRĐEN	290
SEGREGACIJA	83
VIKTIMIZACIJA	50
MOBING	24
PODSTICANJE NA DISKRIMINACIJU	21
UZNEMIRAVANJE	9
POMAGANJE DRUGIMA PRILIKOM DISKRIMINACIJE	8
IZDAVANJE NALOGA DRUGIMA ZA VRŠENJE DISKRIMINACIJE	4
Nije izvršeno označavanje vrste	23
Total	512

Prema podacima koji su dostavljeni, najveći broj predmeta u kojima je utvrđena vrsta diskriminacije odnosi se na segregaciju (83), zatim viktimizaciju (50), mobing (24), podsticanje na diskriminaciju (21), uznemiravanje (9), pomaganje drugima prilikom diskriminacije (8) i izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije (4).

Također konstatiramo da je u odnosu na prethodni izvještajni period za 2022. godinu, opet segregacija po broju predmeta na prvom mjestu, dok je došlo do promjene u pogledu viktimizacije koja je u 2023. godini, zauzela drugo mjesto, a mobing sa 18 predmeta iz prethodnog izvještajnog perioda, došao na treće mjesto sa povećanim brojem predmeta na (24) u 2023. godini.

4.1.8. Raspored predmeta prema diskriminaciji razvrstan prema oblastima

Oblast	Broj predmeta
D6 - Predmeti diskriminacije iz oblasti pravosuđa i uprave	239
D1a - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - pristup zaposlenju, zanimanju i samozapošljavanju	32
D1c - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - naknade	19
D3b - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalne nadoknade	11

D1b - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - radni uslovi	10
D4 - Predmeti diskriminacije iz oblasti zdravstvene zaštite	8
D13 - Predmeti diskriminacije iz oblasti jednakog učešća u javnom životu svih građana	7
D1d - Predmeti diskriminacije iz oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja - napredovanja u službi	5
D11 - Predmeti diskriminacije iz oblasti obavljanja privredne djelatnosti	3
D3a - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalno osiguranje	3
D3c - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - socijalna pomoć	2
D2 - Predmeti diskriminacije iz oblasti obrazovanja, nauke i sporta	1
D3d - Predmeti diskriminacije iz oblasti socijalne zaštite - način postupanja prema korisnicima socijalne zaštite	1
D7b - Predmeti diskriminacije iz oblasti stanovanja - uslovi stanovanja	1
D9 - Predmeti diskriminacije iz oblasti članstva u profesionalnim organizacijama	1
Nije izvršeno označavanje oblasti	169
Total	512

Predmeti **razvrstani po oblastima** pokazuju da je najveći broj predmeta diskriminacije iz oblasti pravosuđa i uprave (239), zatim oblasti zapošljavanja, rada i radnih uslova zapošljavanja (66), socijalne zaštite (socijalne nadoknade, socijalno osiguranje, socijalna pomoć i način postupanja prema korisnicima socijalne pomoći) ukupno (17), zdravstvene zaštite (8), učešća u javnom životu svih građana (7), oblasti obavljanja privredne djelatnosti (3), oblasti obrazovanja, nauke i sporta (1) i uslovima stanovanja (1). U ovom dijelu dostavljenih podataka također je veliki broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje oblasti (169).

Ponovo naglašavamo da veliki broj predmeta u kojima nije izvršeno označavanje oblasti smanjuje mogućnost cjelokupnog uvida u oblasti u kojima je diskriminacija najprisutnija, a samim tim i davanja adekvatnih preporuka radi sprečavanja i zaštite od diskriminacije.

4.1.9. Generalni zaključak o predmetima diskriminacije pred sudovima

Kao što je naglašeno i u prethodnom izvještajnom periodu, utvrđeni podaci i analiza ukazuju na to da teritorijalna oblast u kojoj se u najviše slučajeva poziva na Zakon o zabrani diskriminacije ostaje entitet Federacija BiH. Tačnije, Općinski sud u Sarajevu i Kantonalni sud u Sarajevu procesuiraju većinu predmeta diskriminacije. Zaključak je isti i u pogledu konstatacije da se značajno opterećenje u pogledu broja predmeta ogleda i u njihovom relativno sporom procesuiranju. Postoji i dalje potreba za unapređenjem procesuiranja predmeta diskriminacije da bi se karakteristike programa za upravljanje predmetima u pravosuđu trebale u potpunosti koristiti kako bi se dobili tačni statistički podaci o najnovijim naprecima u predmetima diskriminacije.

Nalazi se podudaraju i u tumačenju empirijskih podataka u kojima se sugerira da većina žrtava diskriminacije ipak ne pribjegava sudskoj zaštiti od diskriminacije. Brojna strukturalna pitanja potencijalno umanjuju povjerenje građana u ovo pravno sredstvo. Na primjer, pojedinci mogu odustati

od sudskog procesa u vezi sa diskriminacijom zbog dugotrajnosti procesuiranja predmeta i, shodno tome, zbog historijski niskog procenta presuda u korist tužilaca. Postoji i opće nedovoljno korištenje privremenih mjera osiguranja ili procesa za zaštitu od viktimizacije. Ograničeno pozivanje, u obrazloženju sudova, na bogatu i obavezujuću praksu ESLJP ili nadležnu praksu SPEU-a, naglašava potrebu za daljnjom edukacijom sudija. To bi se moglo postići razvojem novih edukativnih alata. Slično, rijetko pozivanje na mehanizme Institucije ombudsmana u sudskim procesima može ukazivati na pad povjerenja u ovu Instituciju, o čemu svjedoče navedeni empirijski podaci. Određeni trendovi u antidiskriminacijskoj praksi su ustaljeni, kao što je dominantan broj slučajeva veće učestalosti muškaraca na strani tužilaca u odnosu na žene. Ovo može ukazivati na potrebu za daljim djelovanjem, posebno zagovaranjem za korištenje postojećih pravnih mehanizama, kao i jačanjem kapaciteta pružalaca besplatne pravne pomoći. Pozitivni rezultati u nekoliko kolektivnih tužbi visokog profila ukazuju na veliki potencijal instrumenta kolektivne tužbe, ali i na njegovo kontinuirano nekorisćenje. Ovo je posebno evidentno u vezi sa stotinama skoro identičnih slučajeva pokrenutih u vezi sa strukturalnim problemom diskriminacije lica sa invaliditetom koji su potencijalno mogli biti riješeni kolektivnim tužbama.

4.2. Analiza podataka Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine

Zanimljiva je činjenica da u podacima Institucije ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine za 2022. godinu, nije postojala rubrika *ostalo*, odnosno nije bilo predmeta u kojima nije bio utvrđen osnov za diskriminaciju. Za razliku od prethodnog izvještajno perioda, u ovom izvještajnom periodu najveći broj predmeta pred Institucijom ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine zaveden je u rubriku *ostalo* i to njih **68** što predstavlja približno polovinu svih predmeta diskriminacije kod ove institucije u 2023. godini.

Isto tako, primjetno je da Institucija ombudsmana za ljudska prava nije pokretala procese u smislu primjene kaznenih (prekršajnih odredbi) Zakona o zabrani diskriminacije, što predstavlja dodatni pokazatelj da se ne koriste svi zaštitni mehanizmi predviđeni ovim zakonom u cilju potpune zaštite žrtava diskriminacije.

Iz dostavljenih podataka ne možemo zaključiti koji su razlozi zbog kojih po žalbama i procesima koji su vođeni kod Ombudsmana nije utvrđen osnov za diskriminaciju. Uzimajući u obzir činjenicu da Institucija ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine, kao nezavisna institucija, sačinjavanja vlastite godišnje izvještaje, a po potrebi i posebne, o pojavama diskriminacije domovima Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine razumno se može pretpostaviti da će u istima obrazložiti razloge velikog broja predmeta u kojima nije utvrđen osnov za diskriminacije i sa time upoznati domove Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine.

U prethodnom izvještajnom periodu naglasili smo da je napredak u implementaciji Zakona o zabrani diskriminacije taj da se preporuke ombudsmana za ljudska prava koriste kao dokazno sredstvo u sudskom procesu za zaštitu od diskriminacije. Međutim, podatak o 68 predmeta diskriminacije u kojima nije utvrđen osnov govori da se u relativno malom broju slučajeva preporuke ombudsmana za ljudska prava mogu koristiti kao dokazno sredstvo u sudskom procesu.

4.3. Analiza odgovora i podataka ostalih institucija

Sudska praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine koja je u izvještajnom periodu evidentirala tri predmeta u oblasti diskriminacije ne ostavlja prostor za svrsishodnu analizu, te se ovdje radi o specifičnoj praksi koja bi se trebala analizirati periodično obuhvatajući veći broj predmeta koji bi mogli ukazati na obrasce i trendove u sferi ustavne zaštite od diskriminacije u Bosni i Hercegovini.

Sličan zaključak moguće je izvući i za Agenciju za ravnopravnost spolova koja također zahtjeva periodičnu analizu na većem uzorku evidentiranih predmeta diskriminacije.

U odnosu na podatke koje je dostavio Ured zastupnika/agenta Vijeća ministara Bosne i Hercegovine pred Evropskim sudom za ljudska prava koji se odnose na aplikacije Zlatana Begića i Slavena Kovačevića protiv Bosne i Hercegovine, da se utvrditi zaključak kako sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava u pogledu tumačenja odredbi Ustava Bosne i Hercegovine i drugih državnih zakona postaje sve šira i sveobuhvatnija i upućujuća u smislu potrebnih intervencija kojima bi se otklonila postojeća ustavna i zakonska rješenja koja imaju diskriminirajući učinak.

Iz naprijed navedenih razloga, nužno je pravovremeno preduzeti radnje na usklađivanju postojećih ustavnih i zakonskih rješenja sa evropskom legislativom i sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava, da bi se preveniralo buduće upućivanje apelacija Evropskom sudu za ljudska prava zbog ustavnih i zakonskih rješenja koja imaju diskriminirajuće odredbe.

Naglašavamo da je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, zakonskoj obavezi izrade Izvještaja o pojavama diskriminacije u Bosni i Hercegovini za 2023. godinu, pristupilo sa raspoloživim podacima koje je dostavilo manje od 50% institucija izvršne vlasti u Bosni i Hercegovini iako je članom 8. Zakona o zabrani diskriminacije propisano da su nadležne institucije u Bosni i Hercegovini dužne voditi redovnu evidenciju svih slučajeva prijavljene diskriminacije, a prikupljene podatke obavezno dostavljati Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine.

Smatramo važnim osvrnuti se i na navode Agencije za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine koja i u ovom izvještajnom periodu ukazuje da najveći rizik za pojavu diskriminacije postoji u oblasti implementacije javnih konkursa odnosno zapošljavanja u državnoj službi. Agencija je mišljenja da se diskriminacija nažalost teško dokazuje i da instrumenti zaštite nisu efikasni zbog čega je broj prijavljenih slučajeva minoran u odnosu na stvarno stanje, a pogotovo kada su u pitanju državni službenici u organima državne službe. Veliki broj anonimnih prijava ukazuje na to da državni službenici kao i kandidati nemaju povjerenja u pravedne pravne procese te se odlučuju na šutnju kao jedini način zadržavanja svog radnog mjesta ili prilike za novi posao. Evidentirano je da veliki broj traži rješenje odlaskom u drugu instituciju ili prijeveremenu penziju. Na udaru mobinga su najčešće mladi kadrovi i službenici na kraju svoje radne karijere.

Agencija za državnu službu Federacije Bosne i Hercegovine smatra da broj žalbi/tužbi kandidata i državnih službenika koji koriste zakonsko pravo na zaštitu svojih prava ne prikazuje stvarno kršenje ljudskih prava na šta ukazuje sve veći broj anonimnih prijava, a naročito prijava državnih službenika na

mobing koji još uvijek nije dobio potreban značaj, a predstavlja najčešći oblik diskriminacije državnih službenika i namješetenika. Ovako stanje je rezultat nepostojanja pravne zaštite podnosioca prijave zbog čega se pojedinci ne usuđuju javno prijaviti bilo kakve nepravilnosti svjesni da postojeći pravni sistem neće stati iza njih, te se samo rijetki usuđuju tražiti pravnu zaštitu.

Također navodi da smatra da konstatacija Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH u ranijem izvještaju koja se odnosi na nepostojanje evidencija o predmetima diskriminacije u svim organima javne uprave na svim nivoima vlasti predstavlja problem odnosno veliki nedostatak zbog čega nije moguće uraditi analizu ove pojave u društvu i nije moguća adekvatna reakcija pravne države na pojave diskriminacije. Agencija očekuje da Federacija BiH donese planirane zakone i strategije na osnovu kojih bi se pristupilo donošenju internih akata i pravila postupanja u slučajevima prijave diskriminacije po bilo kojoj osnovi.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA SA PREPORUKAMA

5.1. Zaključna zapažanja Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice

Uz gore navedeni uvid u percepciju diskriminacije, analiza provedena u ovom Izvještaju je u određenoj mjeri pružila dodatno razumijevanje prirode diskriminacije u Bosni i Hercegovini. Uočeni su brojni izazovi unutar pravnog sistema, društvenih percepcija i institucionalnih praksi, što doprinosi održavanju diskriminatornih ponašanja prema različitim ranjivim grupama.

Pregled podataka o završenim sudskim slučajevima jasno pokazuje da, uprkos napretku u rješavanju diskriminacije, postoje produženi pravni procesi, posebno u slučajevima odluka u meritumu. Ti produženi procesi narušavaju hitnost potrebnu za rješavanje slučajeva diskriminacije, često rezultirajući dugotrajnim poteškoćama za pogođene pojedince.

Izvještaj je identificirao potrebu za sveobuhvatnim internim procedurama unutar institucija kako bi se zaštitili od diskriminacije. Rješavanje ovog pitanja ključno je i zahtijeva zajedničke napore od nadležnih vlasti, prvenstveno Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, kako bi se osiguralo da su sve institucije svjesne imperativa uvođenja i implementacije ovih protokola.

Osim toga, zaštita ranjivih grupa, posebno lica sa invaliditetom, ključna je. Suočavanje sa prevalencijom stereotipa i predrasuda prema ovim grupama zahtijeva obuhvatne kampanje svijesti društva i revizije politika kako bi se osigurao jednak tretman i mogućnosti za sve.

Dodatno, poboljšanje usluga besplatne pravne pomoći, pristup informacijama i usklađivanje zakonodavstva sa međunarodnim standardima ključni su koraci za učinkovito rješavanje diskriminacije. To zahtijeva koordinirani napor, uključujući saradnju državnih organa, institucija i organizacija civilnog društva.

Zaključno, uspjeh preporuka navedenih u ovom Izvještaju zavisi o skladnom, zajedničkom pristupu. Samo rješavanjem identificiranih poteškoća kroz zajednički i predan napor, podržan adekvatnim resursima, Bosna i Hercegovina može raditi na ublažavanju diskriminacije i stvaranju pravednog i inkluzivnog društva za sve svoje građane.

5.2. Preporuke i mjere za zaštitu od diskriminacije

1. Provoditi kampanje radi podizanja javne svijesti o diskriminaciji;
2. Izraditi vodič o prepoznavanju diskriminacije i načinima zaštite od diskriminacije;
3. Uputiti inicijativu Instituciji ombudsmana za ljudska prava Bosne i Hercegovine da počne koristi kaznene (prekršajne) odredbe predviđene Zakonom o zabrani diskriminacije u slučaju kada nadležne institucije ne postupaju po preporukama i zahtjevima za otklanjanjem diskriminacije;
4. Uspostaviti načela i principe jednakog postupanja u svim javnim organima i pravnim licima na način da u svoje opće pravne akte, ili kroz posebne pravne akte, reguliraju načela i principe jednakog postupanja, te osiguraju učinkovite interne procedure zaštite od diskriminacije.

Osiguravanjem pristupačnih informacija o procesu prijavljivanja diskriminacije u nadležnim institucijama, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice može olakšati građanima pristup pravnoj zaštiti i institucionalnoj podršci u slučajevima diskriminacije.

KRAJ